

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет №6

Кафедра цивільного права та процесу

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

з навчальної дисципліни «Цивільне право»

обов'язкових компонент

освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробники:

1. Завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор Жорнокуй Юрій Михайлович.
2. Професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор Кухарєв Олександр Євгенович.
3. Доцент кафедри цивільного права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Чалий Юрій Іванович

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.
2. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук Устименко Олена Анатоліївна.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної дисципліни	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3 Частина перша							
Тема 1. Поняття цивільного права та його система.	7	1		1		5	залік
Тема 2. Цивільне законодавство України	6	1		1		4	
Тема 3. Цивільні правовідносини	7	1		1		5	
Тема 4. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків		1		1		5	
Тема 5. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів	9	2		2		5	
Тема 6. Фізична особа	10	2		2		6	
Тема 7. Опіка та піклування	8	2		2		4	
Тема 8. Юридична особа	11	3		2		6	
Тема 9. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах	7	1		2		4	
Тема 10. Об'єкти цивільних прав	10	2		2		6	
Тема 11. Правочини	8	2		2		4	

Тема 12. Представництво	7	1		-		6	
Тема 13. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність	8	1		2		5	
Всього за 3-й семестр	105	20		20		65	
Семестр № 4 Частина перша							
Тема 14. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи	12	2		4		6	екзамен
Тема 15. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	12	2		4		6	
Тема 16. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи	12	2		4		6	
Тема 17. Право власності	12	2		4		6	
Тема 18. Право спільної власності	12	2		4		6	
Тема 19. Захист права власності	12	2		4		6	
Тема 20. Речові права на чуже майно	12	2		4		6	
Тема 21. Загальні положення про право інтелектуальної власності	12	2		4		6	
Тема 22. Авторське право та суміжні права	12	2		4		6	
Тема 23. Право промислової власності	12	2		4		6	
Всього за 4-й семестр:	120	20		40		60	
Семестр № 5 Частина друга							
Тема 24. Загальні положення про зобов'язання	10	2		2		6	
Тема 25. Загальні положення про	10	2		2		6	

договір							залік
Тема 26. Договори про передачу майна у власність	16	4		4		8	
Тема 27. Договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування	14	4		4		6	
Тема 28. Договори про виконання робіт	10	2		2		6	
Тема 29. Договори про надання послуг	10	2		2		6	
Тема 30. Договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії	10	2		2		6	
Тема 31. Договір про спільну діяльність	10	2		2		6	
Всього за 5-й семестр:	90	20		20		50	
Семестр № 6							
Частина друга							
Тема 32. Недоговірні зобов’язання	68	12		26		30	екзамен
Тема 33. Спадкові правовідносини	37	8		14		15	
Всього за 6-й семестр:	105	20		40		45	

(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної дисципліни	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3 Частина перша							
Тема 1. Поняття цивільного права та його система.	7	1				6	залік
Тема 2. Цивільне законодавство України	7			1		6	
Тема 3. Цивільні правовідносини	7	1				6	
Тема 4. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків	7			1		6	
Тема 5. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів	7			1		6	
Тема 6. Фізична особа	7	1				6	
Тема 7. Опіка та піклування	7			1		6	
Тема 8. Юридична особа	7	1				6	
Тема 9. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах	6					6	
Тема 10. Об'єкти цивільних прав	7			1		6	
Тема 11. Правочини	7			1		6	

Тема 12. Представництво	7					7		
Тема 13. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність	7					7		
Всього за 3-й семестр	90	4		6		80		
Семестр № 4 Частина перша								
Тема 14. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи	12	1				11	екзамен	
Тема 15. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	12			1		11		
Тема 16. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи	12			1		11		
Тема 17. Право власності	12	1				11		
Тема 18. Право спільної власності	12	1				11		
Тема 19. Захист права власності	12			1		11		
Тема 20. Речові права на чуже майно	12			1		11		
Тема 21. Загальні положення про право інтелектуальної власності	12	1				11		
Тема 22. Авторське право та суміжні права	12			1		11		
Тема 23. Право промислової власності	12			1		11		
Всього за 4-й семестр:	120	4		6		110		
Семестр № 5 Частина друга								
Тема 24. Загальні положення про зобов'язання	11	1				10		
Тема 25. Загальні положення про	11			1		10		

договір							залік
Тема 26. Договори про передачу майна у власність	12	1		1		10	
Тема 27. Договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування	12	1		1		10	
Тема 28. Договори про виконання робіт	11	1				10	
Тема 29. Договори про надання послуг	11			1		10	
Тема 30. Договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії	11			1		10	
Тема 31. Договір про спільну діяльність	11			1		10	
Всього за 5-й семестр:	90	4		6		80	
Семестр № 6 Частина друга							
Тема 32. Недоговірні зобов'язання	67	3		4		60	екзамен
Тема 33. Спадкові правовідносини	53	1		2		50	
Всього за 6-й семестр:	120	4		6		110	

3. Методичні вказівки до практичних занять

ЧАСТИНА ПЕРША

Практичне заняття за темами №№ 1-2: *Поняття цивільного права України та його система. Цивільне законодавство України*

Навчальна мета заняття: виробити вміння відмежування цивільних правовідносин від інших правовідносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття цивільного права.
2. Предмет, метод, функції та принципи цивільного права.
3. Цивільне законодавство.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Конституція України від 28.06. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
4. Житловий кодекс України від 30.06.1983 р. № 5464-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1983. додаток до № 28. Ст. 573.
5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
6. Кодекс торговельного мореплавства від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №47-52. Ст. 349.
7. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49. Ст. 536.
8. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
9. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
10. Цивільне право України. Загальна частина: підруч. / За ред. О.В.Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 976 с.

11. Цивільне право: підручник: У 2-х т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.

12. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В.А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. 384 с.

13. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України : монографія. Київ: Алерта, 2016. 226 с.

Завдання №1

Проаналізуйте наведені ситуації:

1. Ковальов прийшов на роботу і не привітався з колегами. Один з них, Віденко, вголос та в критичній формі висловився стосовно виховання Ковальова і манер його поведінки в колективі, внаслідок чого виникла сварка. Більшість працівників пересварилися між собою, іншим був зіпсований настрій, а у відділі встановилася гнітюча обстановка. Деякі з працівників вважали, що внаслідок сварки була порушена їх гідність і звернулися до роботодавця з вимогою навести належний порядок і створити умови для плідної праці.

2. Головка внаслідок порушення правил обгону пошкодив автомобіль Mercedes (зіпсовано крило, пошкоджене фарбування, стояк дверей, розбите переднє вітрове скло та ксенонова фара), яким керував Криворучко – працівник органів внутрішніх справ. На вимогу відшкодувати завдану шкоду Головка зазначив, що грошей, необхідних на ремонт, в нього немає, іншого майна також, і нічого робити він не буде, а натомість запропонував Криворучко забрати його автомобіль ВАЗ 2101 1979 року випуску. Більше того, Головка заявив, що, якщо Криворучко наполягатиме на своєму, то він звернеться до інспекції з особового складу зі скаргою про незаконні вимоги і погрози.

На вимогу Криворучко факт дорожньо-транспортної пригоди (ДТП) було запротокольовано, складено схему. Проведене автотоварознавче дослідження встановило розмір завданого збитку – 16 тис. гривень. В інспекції з особового складу потерпілому порадили пред'явити свої претензії до порушника.

Визначити, які виникли відносини? Який правове становище працівника міліції в разі автотранспортної пригоди за його участі? Чи може він захистити свої права і які перспективи цивільного позову про відшкодування завданого збитку в разі звернення до суду?

Завдання №2

Раковський останні три роки за договором підряду передавав виготовлені ним на своєму підвір'ї та в своїй власній печі гончарні вироби приватному підприємцю Петухову. Відповідно до усної домовленості за кожен переданий партію товару Раковський отримував визначену суму грошей. У зв'язку із настанням пенсійного віку, Раковський звернувся до Петухова з проханням видати довідку про отриману заробітну плату і видати трудову книжку. Петухов йому відмовив і сказав, що як покупець та приватний підприємець, який працює на єдиному податку, не вів записів, а оскільки в нього немає

найманих працівників, то не вів і трудових книжок. Він порадив Раковському звернутися до податкової інспекції і отримати довідку про сплачені ним податки і таким чином вирішити питання про розмір облікової суми для визначення розміру пенсії. Але виявилось, що Раковський як безробітний стояв на обліку у бюро працевлаштування і майже рік отримував допомогу як безробітний. Податки він не сплачував і декларації про отримані доходи не подавав.

Проконсультуйте Раковського з приводу галузевої приналежності його відносин з Петуховим, його правового становища та можливого врегулювання ситуації.

Завдання №3

Алієв за власний рахунок видав свій роман і уклав з двома харківськими підприємцями (продавцями книг) договір на реалізацію своєї книги. Невдовзі у м. Києві він виявив факт незаконного продажу своєї книги і звернувся до працівників органів внутрішніх справ з вимогою про фіксацію факту продажу. Працівники відділу боротьби зі злочинами у сфері використання прав інтелектуальної власності склали протокол і почали провадження. Проте, при перевірці в продажу виявилось всього 3 книжки, внаслідок чого справу було припинено за підставою малозначущості діяння.

Якими галузевими нормами регулюються вказані правовідносини? Які підстави виникнення цивільних правовідносин? Які можливості для захисту авторських прав Алієва? Дайте консультацію за даним фактом.

Завдання №4

Сумською філією «Геобанку» за домовленістю та з дозволу правління банку було передано тимчасово вільні кошти Полтавській філії для збільшення її кредитного фонду. Коли суму у визначений термін не було повернено, Сумська філія банку звернулась із претензією до Полтавської філії про повернення нею переказаної суми грошей. Полтавська філія відмовилась задовольнити вимогу з тієї підстави, що обидві філії є структурними підрозділами одного і того ж комерційного банку як юридичної особи, і переказ коштів з однієї філії у другу є внутрішньою справою правління банку. Управляючий Сумською філією свою вимогу мотивував тим, що за внутрішньобанківськими правилами заробітна плата працівників філії залежить від суми залучених коштів клієнтів і відсотків від наданих кредитів. Таке внутрішнє маневрування коштами призвело до зменшення заробітної плати персоналу Сумської філії.

Після відмови повернення грошей Сумська філія звернулась до Полтавського господарського суду із позовом про повернення грошей. Суд відмовив на тій підставі, що філії банку не є самостійними суб'єктами права.

Визначте вид правових відносин, що виникли в описуваній ситуації.

Завдання №5

Між батьком та повнолітньою донькою – студенткою одного з вищих навчальних закладів – сталася сварка. Внаслідок особистої неприязні до друга доньки батько заборонив їй виходити з дому і запрошувати до себе як своїх подруг, так і друга. Він наказав їй вести домашнє господарство, поратися на кухні та інше. В разі відмови пригрозив нанесенням тілесних ушкоджень та тим, що взагалі вижене з хати на вулицю. Одночасно він розірвав договір на навчання із закладом, де вчилася донька, і відмовився у подальшому сплачувати за її навчання.

Вважаючи це порушенням своїх прав, донька звернулася до вас як юрисконсульта за консультацією. Яку пораду і на якій правовій підставі ви зможете їй надати?

Завдання №6

У червні 2007 р. до суду з позовом про визнання прав спадкоємця звернувся Жадан, племінник померлого у березні Ковалю. Своє звернення він обґрунтував тим, що у Ковалю нема спадкоємців першої черги, а рідна сестра спадкодавця постійно проживає у США і у своєму листі на його ім'я не заперечувала проти того, щоб Жадан прийняв спадщину. ЦК України, на його думку, надає йому таке право. Крім Жадана, з такою ж заявою звернулась і тітка померлого.

Як з'ясувалося згодом, фактично майном померлого після його смерті опікувалася Діденко, яка проживала разом з ним однією сім'єю ще за рік до смерті. Вона теж пред'явила вимоги на частину майна на тій підставі, що з померлим спільно вела господарство, доглядала за його майном і підтримувала його в належному стані. До того ж вона – одинока жінка, яка не має власного житла.

Якого змісту правовідносини виникли в даному випадку? Яке рішення повинен винести суддя?

Завдання №7

Після смерті батька мешканець м. Харкова Матвієнко внаслідок складеного на його користь заповіту отримав право на спадщину у м. Белгороді. До складу спадщини входив будинок, приватне підприємство, автомобіль. Після отримання спадщини до Матвієнка як до спадкоємця звернулась Татарченко, яка була співмешканкою батька Матвієнка. При виділенні частки майна, яке вона набула, спільно проживаючи разом із померлим, до неї пред'явив позов про сплату певної суми грошей Дубцов, котрий став інвалідом внаслідок виробничого травматизму, коли працював на приватному підприємстві батька.

Після прийняття спадщини Матвієнко вирішив залишити собі автомобіль, приватне підприємство продати громадянину Польщі, а будинок продати своєму знайомому мешканцю м. Харкова, що збирався на постійне місце проживання до м. Белгород.

Підготуйте розгорнуту консультацію щодо того, якими нормами права слід керуватися Матвієнку.

Завдання №8

Проаналізуйте наведені ситуації:

1. Після одержання свідоцтва про спадщину на дім у місті Орша (Республіка Білорусь), Кисельов, який постійно проживає в м. Харкові, продав його Ламінарному. Через деякий час будинок згорів. Ламінарний подав позовну заяву до Київського районного суду м. Харкова про визнання првочину недійсним, оскільки він не зареєстрував будинок у виконавчому комітеті ради народних депутатів.

2. У результаті ДТП, що сталася у м. Вітебську, з вини водія АТП, яке знаходилося в м. Варшава, жителю м. Чугуєва Миколаєву завдано шкоди (розбитий автомобіль «Таврія», заподіяні тілесні ушкодження, внаслідок чого він став інвалідом I групи). Потерпілий звернувся до суду м. Варшава з позовною заявою про відшкодування завданої шкоди.

3. У січні 1998 року тижневик «Товариш» опублікував начебто написаний 20 років тому лист групи українських письменників, серед яких були підписи І.Драча, Д.Павличка, В.Яворівського на ім'я голови КДБ СРСР Андропова Ю.В., в якому засуджувалася антирадянська та націоналістична діяльність Світличного, Стуса, братів Горинів, Мороза, Чорновола та інших. Старокиївський районний суд м. Києва за позовом В. Яворівського прийняв справу про захист честі й відшкодування моральної шкоди до свого розгляду.

Вказати, законодавство якої держави повинно застосовуватися у зазначених випадках?

Завдання №9

Уткін звернувся до суду з позовом про стягнення 5 тис. гривень з Борисової. Під час розгляду справи було з'ясовано, що Уткін і Борисова спільно проживали без реєстрації шлюбу. Після однієї зі сварок Борисова викинула на смітник клітку з морською свинкою. Зі слів Уткіна, під подвійним дном клітки у нього була схованка, в якій знаходились приховані гроші у заявленій до стягнення сумі. Як пояснила Борисова, вона викинула клітку й тварину тому, що у неї алергія на шерсть та запахи, а Уткін на це та її прохання не звертав уваги.

Які виникли правовідносини та якими нормами права слід керуватись при вирішенні справи?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття цивільного права.*

На підставі понятійних ознак цивільного права як галузі права вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні

(номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Предмет, метод, функції та принципи цивільного права.

Використовуючи такі критерії, як предмет, метод, функції та принципи цивільного права здійснити кваліфікацію правовідносин, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Цивільне законодавство.

Розкрити поняття цивільного законодавства України та охарактеризувати його систему, накресливши схему юридичної ієрархії нормативно-правових актів. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються здобувачам освіти відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темами: № № 3,4: Цивільні правовідносини. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації соціальних зв'язків, використовуючи критерії розпізнання видів цивільних правовідносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
2. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення.
3. Елементи цивільних правовідносин та її характеристика.
4. Поняття, значення та види юридичних фактів.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка,

О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.

3. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник / За заг. ред. Шишки Р.Б. та Кройтора В. А. Харків : Вид-во Харк. нац-го універ. внутр. справ, 2008. С. 83–100.

4. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 98–113.

5. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В.А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 32–45.

Завдання № 1

Лейтенант поліції Сич, проходячи повз кар'єр, побачив, що в ополонці тонуть двоє дітей. Рятуючи дітей, він затратив багато зусиль і потонув. Вдова лейтенанта подала позов про відшкодування шкоди, завданої смертю чоловіка, до батьків врятованих. Заперечуючи проти позову, мати одного з врятованих вказала, що відповідати повинна адміністрація школи, в якій у цей час повинен був навчатися її син. Однак в результаті того, що вчителька за порушення дисципліни вигнала його разом із товаришем з класу, вони опинились на розташованому поблизу школи кар'єрі, де і сталася ця трагічна пригода.

Суддя відмовив у прийнятті позову на тій підставі, що відсутній правовий зв'язок між дією вчительки і смертю лейтенанта.

Дати юридичну оцінку ситуації. Встановити підставу виникнення цивільних правовідносин.

Завдання №2

Оперуповноважений кримінальної поліції у справах неповнолітніх, виступаючи на чергових зборах батьків 9 класу, сказав, що учениця цього класу Липова веде аморальне життя, спілкується з сумнівними особами, веде співжиття за гроші як зі своїми однолітками, так і з іншими чоловіками, розпиває спиртні напої, була затримана в підвалі, де знаходився притон і неодноразово нецензурно висловлювалась на дискотеці. При цьому оперуповноваженим були наведені конкретні приклади й надані копії рішень про притягнення Липової до адміністративної відповідальності.

Мати Липової заявила, що це наклеп, і почала вимагати, щоб оперуповноважений не тільки вибачився перед нею і донькою, але й відшкодував заподіяну їй та доньці моральну шкоду.

Перевіряючи наведені факти за позовом матері, суддя зробив запит матеріалів із РВВС, заведених на Липову.

Чи виникають у даному випадку цивільні правовідносини? Зробіть їх аналіз.

Завдання № 3

Кличко подав позовну заяву до суду з вимогами до Брагіна та Петренка про відшкодування завданого йому збитку. Як з'ясувалося з матеріалів справи,

Кличко, Брагін і Петренко попередньо домовилися про заснування товариства з обмеженою відповідальністю, яке б спеціалізувалось на продажу продуктів бджільництва. Кличко відповідно до домовленості закупив за власні гроші 200 кг меду, квітковий пилок та інші продукти. Проте Брагін і Петренко змінили думку і відмовились від укладання засновницького договору та створення ТОВ. На вимогу Кличка про дотримання попередньої домовленості вони відповіли, що продукти бджільництва реалізуються погано і сам магазин не зможе скласти конкуренції бджолярам, котрі безпосередньо на автотрасах та за допомогою інших видів контактної торгівлі збувають свою продукцію і не сплачують податків. Вони порадили Кличку так само продавати закуплений товар.

Які виникли відносини? Чи може бути задоволений позов за нормами цивільного права? Проаналізуйте ситуацію.

Завдання №4

Коли Дубко виходила з ліфта на неї накинувся сусідський собака без намордника. Він порвав пальто, укусив за руку і налякав Дубко. В результаті укусу вона вимушена була лікуватися, у тому числі від неврозу, бо після цього випадку її довго охоплював страх при появі собак.

На вимогу Дубко купити їй нове пальто та відшкодувати витрати на лікування власник собаки Серов відмовив і пояснив, що собака інстинктивно зреагував без його команди на різкий рух Дубко.

Остання звернулася зі скаргою до дільничного інспектора міліції про порушення правил виходу собак і відшкодування завданого збитку та моральної шкоди. Після того, як Серов відбувся попередженням, Дубко звернулася із позовною заявою до суду з вимогою про заборону Серову утримувати собак та відшкодувати матеріального збитку у розмірі 10000 гривень (5000 гривень – вартість пальто, 2000 гривень – вартість лікування, 3000 гривень – втрата заробітку за час лікування) та відшкодування моральної шкоди в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходу громадян. Для забезпечення своїх майнових вимог Дубко попросила накласти арешт на майно Серова, у тому числі на автомобіль і собаку.

Якою галуззю права треба врегулювати ці правовідносини? Яке рішення може винести суд?

Завдання №5

Віленов, викладач одного із ЗВО, пообіцяв своєму приятелю Хомову посприяти у вступі до закладу його доньки для навчання за бюджетні кошти. Після того, як були подані документи у вказаний Віленовим ЗВО м. Харкова, він своєї обіцянки не виконав. Хомова вступних іспитів не склала і до ЗВО не вступила. На вимогу про недотримання обіцянки та відшкодування затрат на репетитора, дорогу, перебування в м. Харкові та передані подарунки Віленов відповів, що внаслідок нагального свого відрядження реальної змоги посприяти у вступі на навчання він не мав. До того ж обіцянка не є підставою для виникнення його обов'язку. Віленов також пояснив, що під час зустрічей з Хомовим він також витрачав гроші: пригощав, коли той приїздив, приймав у себе вдома, придбав та

висилав літературу для підготовки до вступу до ЗВО. Після того, як Хомов йому пригрозив зверненням до прокуратури, Віленов сплатив йому частину коштів. Оскільки Хомов вимагав більше, то Віленов звернувся із заявою до міліції, а потім до суду про повернення переданих під впливом погрози Хомову грошей.

Які виникли правовідносини? Якими нормами права слід керуватися при вирішенні спору?

Завдання №6

Гаврилюк, якому виповнилося сімнадцять років, звернувся до органу опіки та піклування зі скаргою на своїх батьків. Підставою подання скарги, на його думку, було неналежне виконання батьками своїх батьківських обов'язків, що полягало в ненаданні обіцяного подарунка на день народження. Батьки зауважили, що сім'я знаходиться в скрутному матеріальному становищі і взагалі дарувати подарунки на день народження не є батьківським обов'язком.

Як слід вирішити справу? До якої класифікаційної групи юридичних фактів відноситься день народження?

Завдання №7

Пенсіонерка Коптило подала позовну заяву до суду з вимогами до районної поліклініки про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю. Суду була надана медична картка, яка засвідчувала, що з повноліття Коптило перебувала на обліку і лікувалася тільки в цій поліклініці, але стан її здоров'я постійно погіршувався. Лікарі-експерти вказали, що в деяких випадках необхідно було призначати інше лікування та препарати. Юрисконсульт поліклініки заперечував проти позову, посиляючись на те, що між хворою і поліклінікою не виникли цивільні відносини з підстав, перерахованих в ст. 11 ЦК України.

Встановіть підставу виникнення правовідносин.

Завдання №8

Сергієнко звернувся до органу захисту прав споживачів за консультацією. Він вказав, що в супермаркеті зняв з полиці коштовну вазу та коли її розглядав, працівник магазину з верхньої полиці скинув своєму напарнику велику коробку. Через це Сергієнко перелякався і впустив вазу, яка розбилась об підлогу. Магазин запропонував йому відшкодувати вартість вази за оптовою ціною.

Зробіть мотивований висновок у справі.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.

На підставі понятійних ознак цивільних правовідносин вирішити одне із

завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення.

Використовуючи критерії поділу цивільних правовідносин надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Елементи цивільних правовідносин та її характеристика.

Охарактеризувати елементи цивільних правовідносин, зазначивши (у робочому зошиті) основні їх властивості, що впливають на юридичну кваліфікацію соціальних зв'язків. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

4. Поняття, значення та види юридичних фактів.

У робочому зошиті схематично описати види юридичних фактів. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 5: Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації цивільних правовідносин щодо критеріїв належності здійснення цивільних прав та виконання обов'язків.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Межі здійснення цивільних прав.
2. Умови виконання цивільних обов'язків.
3. Поняття права на захист цивільних прав та інтересів. Форми захисту цивільних прав та інтересів. Способи захисту цивільних прав та інтересів.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 343–360.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 50–58.

Завдання №1

Радіоаматор Занін на даху багатоповерхівки встановив радіоантену, внаслідок чого у сусідів з'явилися перешкоди у прийманні телевізійних та радіосигналів. Вони звернулись до Заніна з вимогою демонтувати радіоантену, на що той відповів, що вона змонтована з дозволу ЖЕК, про що він подавав туди заяву, на якій було накладено позитивну резолюцію.

Тоді ініціативна група вирішила своїми силами демонтувати радіоантену. Під час її демонтажу від ураження струмом загинув Костін. Крім цього, була пошкоджена гідроізоляція даху, внаслідок чого під час дощу було залито квартиру Степанова. Останній звернувся із заявою в ЖЕК про негайний ремонт даху і відшкодування йому завданого збитку. На те йому порадили звернутися до безпосередніх винуватців, тобто осіб, які при демонтажі антени пошкодили дах. Багатоквартирний будинок перебуває у власності його мешканців, а ЖЕК здійснює лише його обслуговування. Коштів на ремонт даху в нього нема.

Учасники ініціативної групи, до яких звернувся Занін з вимогою про відшкодування збитку, завданого демонтажем його радіоантени та поломкою радіопередавача й Степанов, який вимагав відшкодування збитків, завданих пошкодженням його квартири, відповіли, що вони здійснювали своє право на самозахист у встановлених законом межах. Навпаки, на їх думку, в усьому винен Занін, який не встановив таблички про велику напругу і загрозу життю та з порушенням технічних правил встановив потужну радіоантену.

Яким чином і якими способами підлягають захисту порушені права та інтереси учасників наведених правовідносин?

Завдання №2

Мешканці квартир багатоповерхового будинку подали позовну заяву до суду з позовом до сусіда Грекова про заборону проведення ремонту в його квартирі. На думку позивачів, сусід не має права в житловому будинку використовувати гучне професійне обладнання. Шум від ремонту не дає можливості заснути немовляті, ремонтний пил викликав загострення захворювання легень у інваліда, біля під'їзду висипаний пісок, який заважає припарковувати машини. Всі сусіди побоюються, що реконструкція несучих

стін може загрожувати будинку в цілому. І взагалі, розпочинати ремонт в багатоквартирному будинку необхідно після письмової згоди всіх співвласників квартир та дозволу органу місцевого самоврядування.

Як треба вирішити спір? Яким чином Греков повинен захистити своє право на проведення ремонту у власній квартирі.

Завдання №3

Мешканець сільської місцевості Воронов подав позовну заяву до суду з вимогами до Іванова про відшкодування витрат на лікування і компенсацію моральної шкоди. Воронов вказував, що він вже давно хворіє на алергію, через що навіть був змушений переселитися з міста в село. Одного разу, коли він вийшов на город, втратив свідомість і був госпіталізований. Як з'ясувалось, напередодні його сусід обробив свою ділянку з картоплею отрутохімікатами, що і викликало загострення захворювання. Іванов відшкодовувати збитки відмовився, оскільки препарат був сертифікований належним чином, він його придбав у магазині, і, якби він не обробив картоплю, взимку його дітям не було б чого їсти.

Винесіть мотивоване рішення. Чи зміниться рішення, якщо отрутохімікати вносились з порушенням технології?

Завдання №4

Приватний підприємець Карцев звернувся до суду з позовом про захист порушеного права власності і відшкодування завданих збитків. Як з'ясувалося, він торгує на авторинку запчастинами, які демонтувалися з транспортних засобів. 12 травня 2020 року Степанов у присутності двох працівників поліції впізнав серед запчастин, якими торгує Карцев, марковане лобове скло, яке за словами Степанова було вкрадене з машини, що належить йому на праві власності. Скло, як заявив Степанов, йому потрібне негайно, і він його забирає в порядку самозахисту. Карцева працівники примусили проїхати в районне відділення ОВС, де ознайомили з такими матеріалами: заявою про викрадення скла, документом, що посвідчувало маркування скла. Карцев вважав, що він правомірно придбав скло у невідомого і став його повноправним власником і вилучати у нього скло ніхто не мав права.

Як слід вирішати справу? Яку участь беруть ОВС при захисті цивільних прав?

Завдання №5

Василенко звернувся до Офісу Президента України про визнання недійсним акта сільської ради про відмову в наданні йому в оренду ставку. Як було вказано у заяві, після проведення конкурсу ставок був переданий в оренду зятю голови сільради, який мешкає в місті, працює державним службовцем і лише інколи приїздить у село.

В прийнятті заяви було відмовлено, оскільки Василенко не використав судового засобу захисту свого порушеного права.

Як слід вирішити спір? Чи правомірною є відмова в прийнятті заяви?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Межі здійснення цивільних прав.

Здійснення суб'єктивних прав допустиме лише у певних межах, що встановлюються законом або умовами договорів. Виконання обов'язків також має підкорятися встановленим загальним положенням законодавства чи вимогам договорів. Розглядаючи матеріал даної теми, необхідно звернути увагу на нормативні параметри реалізації учасниками цивільно-правових відносин своїх правових можливостей та виконання обов'язків.

З метою вироблення вміння практичного використання даного теоретичного матеріалу вимагається вирішення одного із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Умови виконання цивільних обов'язків.

Використовуючи критерії належності виконання суб'єктивних обов'язків надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Поняття права на захист цивільних прав та інтересів. Форми захисту цивільних прав та інтересів. Способи захисту цивільних прав та інтересів.

Охарактеризувати форми, способи та види захисту цивільних правовідносин. З метою закріплення даного теоретичного матеріалу необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темами № 6, 7: Фізична особа. Опіка та піклування

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації цивільних правовідносин у залежності від обсягу правосуб'єктних можливостей учасників таких правовідносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття фізичної особи. Правоздатність та дієздатність фізичної особи.
2. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.
3. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
4. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
5. Оголошення фізичної особи померлою.
6. Поняття, цілі та значення опіки та піклування.

За даною темою передбачено веб-квест у формі вирішення практичного завдання

Веб квест розміщений на сайті

<https://classroom.google.com> (код курсу ra7111).

Література та методичне забезпечення заняття

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 113–139.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 58–94.

Завдання №1

За вчинення крадіжки зі складу готової продукції меблевого магазину водій-експедитор Костін і продавець Ханко були засуджені судом кожний на 5 років позбавлення волі без права в подальшому працювати в системі торгівлі. У скарзі на вирок суду Костін вказав, що він взагалі в системі торгівлі не працював, а працював на меблевій фабриці, і тому призначення йому додаткової міри покарання неправомірне.

Яке рішення необхідно винести за поданою скаргою?

Завдання №2

Богданов у заповіті вказав, що його неповнолітній син зможе успадкувати автомобіль лише за умови вступу до ЗВО зразу ж після закінчення школи. В іншому випадку автомобіль буде успадкований дружиною Богданова. Крім того, своїм спадкоємцям він заповів, щоб вони передали його бібліотеку спеціальної літератури в фонд кафедри університету, співробітником якої він був. Черговий лікар лікарні, де лікувався і помер Богданов, завірив заповіт і направив його в нотаріальну контору.

Чи обмежують умови заповіту правоздатність спадкоємців?

Завдання №3

До дня народження 15-річному Володимиру старший брат подарував мопед. Через деякий час Володимир обміняв з Михайлом мопед на легкий мотоцикл, який через три дні було викрадено. Батько Володимира вимагав від Михайла повернути мопед, на що отримав відмову. Тоді він звернувся з позовом до суду.

Дайте юридичну оцінку вказаним діям. Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №4

Після реєстрації шлюбу 15-річна Ковальова разом зі своїм чоловіком виїхала на нове місце проживання. Бажаючи продати одержану у спадщину частину житлового будинку і земельної ділянки, вона разом із чоловіком дала оголошення в газету. Коли за оголошенням звернулися покупці, батько Ковальової пояснив, що його дочка є неповнолітньою і сама без його згоди не може укладати договори. Крім цього, він не хоче ділити будь з ким житловий будинок.

Дайте висновок відносно дій сторін. Який найкращий варіант вирішення конфлікту?

Завдання №5

Шістнадцятирічний Петренко на гроші, які він заробив від продажу газет та миття автомобілів, придбав магнітофон, кросівки та сноуборд. Окрім того, він регулярно витрачав гроші на купівлю сигарет, жувальної гумки та гру на гральних автоматах. Через деякий час він продав магнітофон і купив цінні папери. Батько Петренка, вважаючи, що ці правочини він не міг укладати без його згоди, звернувся з позовом до суду про визнання усіх правочинів недійсними.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №6

Дванадцятирічний Семенов та шістнадцятирічний Гребенко викрали автомобіль, який належав ветеринарній лабораторії. Покатавшись, вони запалили автомобіль, щоб не залишити своїх відбитків пальців. Ветеринарна лабораторія пред'явила позов до батьків Семенова та Гребенка про відшкодування завданих збитків. Суд задовольнив позов і в своєму рішенні вказав, що вина неповнолітніх у заподіянні шкоди доведена, але через те, що

вони не мають самостійної заробітної плати, шкода повинна бути відшкодована їхніми батьками. Вітчим Гребенка від відшкодування шкоди відмовився.

Як повинна бути вирішена справа?

Завдання №7

Житель міста Баку Павличко вирішив придбати у Вовченка житловий будинок, розташований в місті Харкові. Нотаріус відмовив у реєстрації договору купівлі-продажу, оскільки Павличко не є громадянином України і у нотаріуса відсутня можливість встановити обсяг його дієздатності.

Чи правильно вчинив нотаріус? Яка правоздатність і дієздатність у іноземних громадян?

Завдання №8

Душевнохворий повнолітній Демидов зайшов до садиби Коновалова і розпалив вогонь, від якого загорівся хлів. Коновалов подав позов до батька Демидова, який був його опікуном, про відшкодування заподіяної шкоди. Не заперечуючи даного факту, відповідач заявив, що в момент події він сам знаходився тривалий час на лікуванні і не міг належним чином виконувати свої опікунські обов'язки.

Як необхідно вирішити спір по суті? Яке значення мають вказані відповідачем обставини?

Завдання №9

Після смерті Борисова його спадкоємцями були визнані дружина, неповнолітній син і малолітній онук, опікуном якого була вдова Борисова. Борисова подала до нотаріальної контори заяву про відмову сина й онука від спадщини на її користь. У прийнятті заяви нотаріус відмовив.

На яке питання розраховане завдання? Дайте висновок по справі? Чим відрізняється опіка від піклування? Складіть порівняльну таблицю.

Завдання №10

Кореспонденти однієї з газет, Косов і Курінний, під час відрядження у зону бойових дій у грудні 2021 року пропали, їх автомобіль пізніше був знайдений з багатьма слідами від куль. У лютому 2022 року батько Косова звернувся до суду із заявою про оголошення сина померлим, яка була задоволена. У березні 2022 року Косов повернувся на батьківщину і пояснив, що увесь цей час знаходився у полоні, з якого йому випадково вдалося втекти.

Дайте юридичний аналіз викладеної ситуації. Як буде вирішена доля майнових та інших прав Косова?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Поняття фізичної особи. Правоздатність та дієздатність фізичної особи. Цивільна правосуб'єктність людей охоплюється категорією «фізична особа». У свою чергу, правосуб'єктність фізичних осіб розкривається шляхом дослідження таких її складових, як правоздатність та дієздатність. Саме на цих двох категоріях слід акцентувати свою увагу при вивченні матеріалу даної теми. Необхідно послідовно з'ясувати поняття право- та дієздатності, підстави, порядок та правові наслідки обмеження право- та дієздатності, визнання фізичної особи безвісно відсутньою, а також оголошення її померлою.

З метою вироблення вміння практичного використання даного теоретичного матеріалу слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Спираючись на визначені законом підстави та порядок обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичних осіб надати юридичну характеристику відносинам, описаних у практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності. Визнання фізичних осіб недієздатними та поновлення їх у дієздатності відбувається за підставами та порядком, визначені законом. З'ясувавши їх, необхідно вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

4. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. На підставі визначених законом підставах та порядку визнання фізичних осіб безвісно відсутніми вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

5. Оголошення фізичної особи померлою. Оголошення фізичних осіб померлими відбувається за підставами та порядком, визначені законом. З'ясувавши їх, необхідно вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

6. Поняття, цілі та значення опіки та піклування. Вивчення даної теми пов'язане із необхідністю послідовного розгляду поняття опіки та піклування, підстав виникнення таких правовідносин, прав та обов'язків суб'єктів опіки та піклування. Рекомендується звернути увагу на суб'єктний склад опіки та піклування, де окремо зосередитись на видах органів, на які покладено

обов'язок здійснювати нагляд за особами, котрі потребують опіки чи піклування. У робочому зошиті скласти порівняльну таблицю правових режимів опіки та піклування. З'ясувавши їх, необхідно вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 8: *Юридичні особи*

Навчальна мета заняття: виробити вміння визначати обсяг правосуб'єктних можливостей юридичних осіб в залежності від їх видової належності.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття, ознаки та види юридичних осіб. Правоздатність та дієздатність юридичних осіб.
2. Способи створення та припинення юридичних осіб.
3. Філії та представництва юридичної особи.
4. Поняття та види підприємницьких товариств.
5. Відповідальність юридичних осіб.

Література та методичне забезпечення заняття

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 139–206.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 94–141.

Завдання №1

Горик вирішив особисто створити товариство з обмеженою відповідальністю: підготував його статут, сплатив реєстраційний збір й

звернувся до державного реєстратора з проханням про реєстрацію. Державний реєстратор відмовив Горику у прийнятті документів з таких причин:

1. Одна особа не може бути засновником ТОВ, має бути щонайменше дві особи, одна з яких – юридична.
2. Крім статуту, має бути подано засновницький договір.
3. Немає документа з банку про формування статутного фонду.
4. Немає заяви з проханням про держреєстрацію ТОВ.

Чи вірною є відмова у прийнятті документів за переліченими підставами? Проаналізуйте ситуацію згідно із законом.

Завдання №2

Шандиба, що був приватним підприємцем, подав заяву до господарського суду про ініціювання процедури банкрутства АТ «Прогрес». Свої вимоги Шандиба підкріпив фінансовими документами про несплату йому з боку АТ «Прогрес» 50 тис. гривень протягом п'яти місяців за договором на поставку лісу-кругляку. Свої зобов'язання Шандиба виконав своєчасно, про що надав акт приймання-передання товару, підписаний сторонами.

Суддя відмовився ініціювати процедуру банкрутства й не прийняв заяву через такі причини:

1. Недостатньою є сума боргу.
2. Фізична особа не може ініціювати процедуру банкрутства.

Проаналізуйте ситуацію. Чи вірними є доводи суду?

Завдання №3

Зареєстрована політична партія «Партія любителів пива» вирішила внести до свого статуту додаткові положення про створення фірмової пивоварні, яка б входила до складу самої партії і за рахунок якої можна було б поповнювати партійний бюджет. Окрім цього, як було встановлено правоохоронними органами, партія одержала організаційну та фінансову допомогу від аналогічних партій Німеччини і Чехії та частину анонімних пожертвувань. На чергових зборах партії було прийнято також рішення про заснування свого ілюстрованого журналу, де мали б рекламуватися пиво і сигарети, а також розміщуватися реклама інших замовників.

Чи правомірні такі дії керівництва партії любителів пива? Які особливості об'єднань громадян як юридичних осіб? Яким чином повинні вноситися зміни до статуту об'єднань громадян?

Завдання №4

Рішенням ректора інституту один з його корпусів був переданий в оренду з умовою наступного викупу комерційним банком «Гранд». Останній провів капітальний ремонт корпусу і почав здавати його приміщення в суборенду, а факультет підвищення кваліфікації був переміщений з цього корпусу у малопридатне для виконання своїх завдань приміщення. Міністерство освіти і науки України видало наказ про перевищення повноважень ректором, а Фонд державного майна України пред'явив вимогу про розірвання укладеного

договору. Водночас Українська православна церква заявила претензії на корпус як такий, що раніше належав чоловічому монастирю церкви і вимагала передання корпусу церкви.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд?

Завдання №5

Макіївське комерційне підприємство «Вимпел» протягом восьми місяців не могло оплатити своїм кредиторам рахунки за поставлену продукцію. Керівництво підприємства посилялося на те, що кошти не надійшли від його боржника, який виявився фіктивною фірмою, і керівництво якої виїхало за межі України. Відповідна кримінальна справа знаходиться в процесі розслідування. Донецький господарський суд за заявами кредиторів «Вимпела» дав оголошення щодо порушення справи про визнання його банкрутом. Керівництво «Вимпела», оскаржуючи публікацію, вказало, що при скрутному фінансовому становищі підприємство працює і випускає продукцію, а публікація підірвала його репутацію. Окрім того, всім кредиторам направлені гарантійні листи про розрахунки з ними у близькому майбутньому з урахуванням інфляції, а з двома з них уже проведені розрахунки за рахунок коштів від застави основних фондів.

Які підстави і порядок визнання юридичних осіб банкрутами? Яке рішення повинен прийняти господарський суд?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття, ознаки та види юридичних осіб. Правоздатність та дієздатність юридичних осіб.* Юридичні особи є одним із учасників цивільних правовідносин. У порівнянні з фізичними особами юридичні особи вирізняються перш за все тим, що вони не існують тілесно, а тому для їх понятійного описання використовуються лише правові ознаки: організаційна єдність, майнова автономія, виступ у правовідносинах під певним найменуванням («ім'ям»), здатність самостійно нести юридичну відповідальність. Саме на роз'ясненні змісту вказаних ознак необхідно акцентувати увагу при засвоєнні розуміння категорії «юридична особа». Наступним кроком має стати з'ясування критеріїв, за якими юридичні особи поділяються на види, а також встановлення специфіки право- та дієздатності цих осіб і особливостей несення ними відповідальності. Окремої уваги заслуговують питання про створення та припинення юридичних осіб.

З метою вироблення вміння практичного використання даного теоретичного матеріалу слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю

здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Способи створення та припинення юридичних осіб.* Залежно від виду організаційно-правової форми юридичних осіб визначити спосіб їх створення та припинення, зазначивши які дії необхідно здійснити, аби певна юридична особа набула цивільну правосуб'єктність чи її припинила. Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Філії та представництва юридичної особи.* Теоретично з'ясувавши статус філій та представництв як різновидів структурних підрозділів юридичних осіб необхідно вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

4. *Поняття та види підприємницьких товариств.* Спираючись на правосуб'єктні можливості тих чи інших видів підприємницьких товариств необхідно вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

5. *Відповідальність юридичних осіб.* З'ясувавши специфіку несення юридичними особами цивільної відповідальності слід вирішити одне із практичних завдань (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою: № 9: Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносин.

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації цивільних правовідносин за участі держави, АРК та територіальних громад, а також у залежності від різновидів об'єктів цивільних прав.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Держава Україна, Автономна Республіка Крим та територіальні громади як суб'єкти цивільних відносин.

2. Відповідальність за зобов'язаннями держави, АРК, територіальних громад.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 206–251.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 141–166.

Завдання №1

Територіальна громада м. Львова уклала з польською фірмою «Квант» контракт на постачання машини для укладки асфальтового покриття «Broadway» вартістю 2 млн. євро.

Польська фірма виконала свої зобов'язання, але територіальна громада не змогла розрахуватися своєчасно через брак коштів. З свого боку керівництво територіальної громади запевнило, що за її борги розрахується держава.

Проаналізуйте ситуацію. В якому розмірі держава відповідає за борги територіальних громад?

Завдання №2

Державний сільськогосподарський навчальний заклад третього рівня акредитації у зв'язку з проведенням серії фізичних експериментів для навчальних цілей допустив перевитрати електроенергії на суму 1 млн. 300 тис. грн за поточний рік. Компенсувати витрати планувалося з додаткових коштів, які мали надійти до ЗВО з набором студентів-контрактників із держав Близького Сходу, але через напружений економічний і політичний стан у державах, з яких планувалося здійснити набір студентів, їх кількість значно скоротилася.

Керівництво ЗВО на вимоги ПАТ «Харківобленерго» сплатити борг відповіло в усній формі, що держава як власник ЗВО покриє усі борги з державного бюджету. Коли ПАТ «Харківобленерго» попередило про можливість припинення через три дні електропостачання та вимагало гарантій сплати боргу, ректорат написав офіційну відповідь, де підтвердив свої попередні усні гарантії сплати боргу за рахунок держави.

Проаналізуйте ситуацію з юридичної точки зору й визначте відповідальність держави в цьому випадку.

Завдання №3

Керівництво Чорноморського пароплавства вирішило передати в оренду

теплохід «Леонід Собінов» українсько-грецькій компанії «Фрейд лайн шіпінг ЛТД» з наступним переходом до неї права власності на це судно. Окрім того, це ж керівництво взяло в оренду підрозділ продовольчого забезпечення флоту і потім перетворило його на приватне акціонерне товариство. Прокуратура підготувала подання про визнання таких дій незаконними.

Проаналізуйте вказану ситуацію. Чи правильно зробила прокуратура?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Держава Україна, Автономна Республіка Крим та територіальні громади як суб'єкти цивільних відносин. Необхідно з'ясувати особливості цивільної правосуб'єктності держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад. Головною відмінністю таких утворень є те, що вони покликані здійснювати перш за все публічні функції. Участь же у приватноправових відносинах є для них другорядною функцією, котра полягає у майновому забезпеченні виконання публічних компетентних повноважень. При засвоєнні даного матеріалу необхідно звернути увагу на відповідні структурні підрозділи та посадовців, діями яких реалізується цивільна правосуб'єктність держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад.

З метою вироблення вміння практичного використання даного теоретичного матеріалу вимагається вирішення одного із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Відповідальність за зобов'язаннями держави, АРК, територіальних громад. Використовуючи специфіку несення цивільно-правової відповідальності держави, АРК та територіальних громад надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою: № 10: Об'єкти цивільних прав

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації цивільних правовідносин за участі держави, АРК та територіальних громад, а також у залежності від різновидів об'єктів цивільних прав.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття і види об'єктів цивільних прав. Вчення про об'єкти цивільних прав.
2. Майно як об'єкт цивільних прав. Поняття і види речей. Гроші (грошові кошти). Валютні цінності. Цінні папери.
3. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 206–251.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 141–166.

Завдання №1

Брезін по телефону домовився із Семеновим про купівлю антикварної рушниці, яку він напередодні оглянув і перерахував за неї переказом гроші. Коли Брезін прийшов її забирати, Семенов вийняв рушницю з футляра і передав покупцеві. На вимогу передати і футляр Семенов відповів, що футляр він замовляв окремо від рушниці, що підтверджено квитанцією, і може його також продати за додаткову суму. Вважаючи, що рушниця і футляр є предметом одного договору, Брезін подав позовну заяву до суду з вимогами до Семенова.

Підготуйте письмову консультацію.

Завдання №2

У вересні фермерське господарство купило у агрофірми 6 стіжків сіна загальною вагою 20 тонн і розрахувалося за нього. Однак через погодні умови сіно не було вивезено і залишилося на зберігання у продавця. При цьому

зберігання було оформлено відповідним договором. У березні наступного року внаслідок повені сіно змило водою річки, що вийшла з берегів. Фермерське господарство вимагало передати йому інше сіно чи повернути гроші з урахуванням інфляції та необхідності доставки сіна з іншого району, але йому було відмовлено. Фермер звернувся з позовом до суду. В свою чергу агрофірма пред'явила зустрічний позов про відшкодування витрат, пов'язаних зі зберіганням сіна.

На яке питання теми розраховане завдання? Як має бути вирішена справа, якщо куплене сіно не було відокремлене від стогів сіна агрофірми?

Завдання №3

Під час продажу приватного підприємства між продавцем Семеновим та покупцем Масенко виник спір щодо визначення складу майна, яке має перейти покупцеві. Масенко наполягав на тому, щоб до нього перейшла продукція, яка була вироблена підприємством, але ще не реалізована, а також право на торговельну марку. Водночас він був проти того, щоб до нього перейшли борги підприємства перед іншими кредиторами та обов'язки щодо виплат в соціальні фонди. Семенов проти цього заперечував.

Як повинна бути вирішена справа?

Завдання №4

Кореспондент однієї з газет Міщенко в опублікованій статті охарактеризував проведення слідчим досудового слідства про крадіжку вантажу Міщенка в аеропорту як некваліфіковане і упереджене. Слідчий зауважив, що справа розглянута в суді, підсудні за вироком суду позбавлені волі, а заходи щодо розшуку майна потерпілого результату не дали. Розглянувши скаргу засуджених, апеляційний суд вирок залишив у силі. Слідчий подав позовну заяву до суду з вимогами до газети і кореспондента про захист його професійної честі і відшкодування йому заподіяної моральної шкоди.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №5

Решетняков отримав у спадщину мисливську рушницю, ювелірні прикраси із золота і срібла, а також злиток платини. Ще до отримання свідоцтва про права власності він продав рушницю Левченку, який користувався нею без реєстрації. Прикраси та злиток платини він продав підприємцю Агаяну, який використав їх для виробництва своєї ювелірної продукції. Інші спадкоємці вимагали визнати за ними право на частину спадку і розірвання укладених правочинів.

Який правовий режим вказаного майна? Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №6

Між Куликом та Стативкою, які працювали в одній державній установі, склалися неприязні стосунки. Кулик став розповідати службовцям, що начебто

Стативка є хронічним алкоголіком та займає колегам кошти під великий процент, постійно раніше від інших іде з роботи, б'є вдома дружину. Стативка подав позовну заяву до суду про захист своєї честі та гідності.

Яке рішення повинен винести суд? У чому різниця між клепом, образою та цивільно-правовим захистом честі та гідності?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Поняття і види об'єктів цивільних прав. Вчення про об'єкти цивільних прав. Охарактеризувати специфіку цивільних правовідносин у залежності від виду об'єкту. Об'єктом цивільних прав є певне майнове чи немайнове благо, стосовно якого суб'єктивні права та обов'язки виникають. Саме на правових властивостях вказаних благ необхідно концентрувати увагу при вивченні даної теми. Послідовність засвоєння матеріалу обумовлена порядком наведення навчальних питань даної теми, тобто спершу необхідно опанувати понятійними ознаками об'єктів цивільних прав як таких, а потім – з'ясувати специфічні риси окремих видів подібних об'єктів.

З метою закріплення даного теоретичного матеріалу необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

2. Майно як об'єкт цивільних прав. Поняття і види речей. Гроші (грошові кошти). Валютні цінності. Цінні папери. Здійснити юридичну кваліфікацію соціальних відносин, що виникають з приводу тих чи інших видів майна (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види. Кваліфікувати соціальні відносини, що виникають з приводу тих чи інших видів нематеріальних благ (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою: № 11: Правочини

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації чинності правочинів

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття і види правочинів.
2. Чинність правочину.
3. Поняття та ознаки недійсних правочинів та їх види.
4. Порядок та правові наслідки визнання правочину недійсним.

Література та методичне забезпечення заняття

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 271–331.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 166–197.

Завдання №1

У ході досудового слідства було встановлено, що група підлітків, які скоїли ряд крадіжок, реалізувала частину вкрадених речей, а саме: колеса від мотоцикла «Ява» – Гусейнову, двигун – Остапчуку, а інші деталі подарували одному з членів злочинної групи – Дубову. Вкрадена мисливська рушниця і набой продані Семенову, магнітола обмінена на ящик горілки з Пересадою. Викликані як свідки Остапчук і Гусейнов пояснили, що не знали походження речей. Дубов заявив, що в крадіжці мотоцикла «Ява» участі не брав, а передані йому деталі використав при ремонті свого мотоцикла. Семенов заявив, що його влаштувала невисока ціна, а особа, яка укладала з ним правочин, зовні виглядала як доросла, та в нього є дозвіл на зберігання мисливської зброї. Пересада заявив, що походження речей, які він придбав, мало його цікавить, головне, щоб правочин був йому вигідний і горілку йому ніхто не поверне.

Дайте цивільно-правову оцінку наведених правочинів. Які правові наслідки укладених правочинів?

Завдання №2

Видова розмістила оголошення в газеті «Кур'єр» про продаж норкової шуби. Семенко купила норкову шубу у Видової за 40000 гривень. Через тиждень Семенко показала шубу працівникові магазину хутра «Снігова королева» Морозенку, який розповів, що раніше Видова намагалась здати її на комісію, але у магазині шубу не прийняли, оскільки в неї було виявлено декілька прихованих дефектів.

Чи є підстави визнання правочину недійсним? Дайте розгорнуту відповідь.

Завдання №3

Шістнадцятирічний Кузьменко на зароблені ним за літо на птахофабриці гроші купив 10 пляшок горілки в сільському магазині і привіз їх до Ужгорода, де був затриманий при спробі їх продати. Окрім того, він купив у Овчаренка фотоапарат. Кузьменко купляв фотоапарат разом зі знайомим фотографом, у якого він з рук впав і став непридатним для користування. Акції ПрАТ «Наша ряба», які отримав під час роботи на птахофабриці, Кузьменко продав. Дізнавшись про укладені сином правочини, батько подав позов про визнання їх недійсними. Представник магазину заявив, що факту купівлі-продажу горілки не пам'ятає, і за чинними правилами торгівлі неповнолітнім спиртні напої не продаються. Овчаренко вважає, що Кузьменко може за свої гроші самостійно купувати все, що він забажає, а те, що фотоапарат потребує дорогого ремонту, то це клопоти не його, а власника. Представник ПрАТ «Наша ряба» заявив, що акції повинні бути вилучені у покупця і повернені батькам Кузьменка.

Як необхідно вирішити цю справу?

Завдання №4

Ходорковський подарував Петренку японський магнітофон, який коштував значну суму. Через кілька днів Ходорковський звернувся з позовною заявою до суду з вимогою визнати цей правочин недійсним. У позовній заяві він вказував, що Петренко змусив його подарувати магнітофон, оскільки погрожував розповісти нареченій Ходорковського про те, що останній знаходиться на обліку в психіатричній лікарні. Оскільки Ходорковський посварився з нареченою і шлюб реєструвати не буде, розголошення такої інформації йому вже не завадить.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №5

Федотова, на утриманні якої після загибелі чоловіка знаходилось двоє малолітніх дітей, продала Хватченку трикімнатну приватизовану квартиру. Правочин укладався за ініціативою Хватченка, котрий знав про тяжкий матеріальний стан Федотової. На одержані від продажу гроші вона придбала двокімнатну квартиру. Через два роки Федотова дізналася, що на час продажу ціна на квартиру була вдвічі вищою, ніж їй запропонував Хватченко. У судовому засіданні було виявлено, що Хватченко знав про дійсну вартість

житла, оскільки працював в агенції з продажу нерухомості. Останній позов не визнав, посиляючись на пропуск строку позовної давності. Суд відмовив Федотовій у задоволенні позову.

Прокоментуйте рішення суду і дайте його юридичну оцінку.

Завдання №6

Щеглов, вирішивши розлучитись з дружиною, продав автомашину за ринковою ціною. При розгляді позову про розірвання шлюбу і розподіл майна дружина Щеглова пред'явила зустрічний позов про визнання договору про продаж автомобіля недійсним і переведення на неї прав покупця, оскільки було порушено право переважної купівлі-продажу. Крім цього, вона стверджувала, що чоловік збирається без її згоди продати гараж, меблі і квартиру та наполягала накласти на майно арешт до виконання рішення суду.

Яке рішення повинен винести суд? Дайте розгорнутий висновок у справі.

Завдання №7

Після смерті Назаренка на його майно претендували доньки Світлана і Ганна. Ганна вимагала від Світлани, щоб та відмовилася від спадщини на її користь, погрожуючи у випадку відмови розповісти її чоловіку компрометуючі подробиці дозаміжнього життя. Під таким впливом Світлана від спадщини відмовилась, та коли Ганна одержала свідоцтво про спадщину і почала вимагати, щоб сім'я Світлани, що проживала в будинку померлого, виселилась з нього, остання своє рішення змінила і звернулася до суду з позовом про визнання відмови недійсною.

Як необхідно вирішити справу?

Завдання №8

АТ придбало у фабрики велику партію тютюнових виробів з метою їх подальшої реалізації. У ході перевірки податковим органом діяльності АТ було виявлено, що у АТ немає ліцензії на торгівлю тютюновими виробами. У зв'язку з цим податковий орган оголосив правочин нікчемним та вимагав вилучення всього отриманого в дохід держави. Тютюнова фабрика заявила, що з її боку ніяких порушень не було, а в статуті АТ передбачено такий вид діяльності, як торгівля тютюновими виробами.

Як повинна бути вирішена справа?

Завдання №9

Дорошенко страждав хронічною душевною хворобою, яку сторонньому важко було помітити. Тітка хворого була призначена його опікуном, але за характером роботи часто змушена була відлучатися з дому. Повернувшись з відрядження, вона дізналася, що Дорошенко за її відсутності продав Адерміну спальний гарнітур. Вона пред'явила позов про повернення гарнітура. Адермін проти позову заперечував, вказуючи на те, що він не знав, що Дорошенко знаходиться під опікою, повністю сплатив йому всю ціну гарнітура, витратив кошти на перевезення меблів і не повинен зазнавати збитків від того, що тітка

залишила племінника без нагляду.

Яке рішення повинен винести суд?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття і види правочинів.* Правочини є одними з розповсюджених юридичних фактів у цивільному праві. Розглядаючи навчальний матеріал даної теми необхідно з'ясувати: понятійні ознаки правочинів; які вимоги висовуються законодавцем щодо чинності (дійсності) правочинів; правила тлумачення змісту правочинів; підстави, порядок та правові наслідки визнання правочинів недійсними.

З метою вироблення вміння практичного використання даного теоретичного матеріалу вимагається вирішення одного із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Чинність правочину.* Спираючись на вимоги законодавства щодо чинності правочинів надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Поняття та ознаки недійсних правочинів та їх види.* Попередньо розглянути ознаки недійсних правочинів, з'ясувавши також, за яким критерієм розрізняють види недійсних правочинів. З метою закріплення даного теоретичного матеріалу необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Засобом контролю є перевірка правильності виконання письмового завдання.

4. *Порядок та правові наслідки визнання правочину недійсним.* Розглянувши теоретичні положення та вимоги законодавства про порядок та правові наслідки визнання правочинів недійсними, слід вирішити практичне завдання (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темами № 12,13: Представництво. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації представницьких правовідносин та практичного застосування прояву у цивільному праві строків і термінів

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття, підстави виникнення та припинення представництва. Види представництва.
2. Поняття, значення та види довіреності.
3. Поняття строку та терміну, їх значення та види.
4. Поняття, сутність та значення позовної давності. Види позовної давності.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 331–405.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 197–232.

Завдання №1

Винник зареєструвався як фізична особа – підприємець. Через деякий час він видав довіреність на здійснення підприємницької діяльності від свого імені Чкалову. До складу повноважень представника були включені всі можливі правочини та інші дії, у яких виникне необхідність під час здійснення підприємницької діяльності (укладання договорів, надання звітів, представництво інтересів в органах державної влади, розпорядження розрахунковими рахунками, отримання готівки в банку, сплата податків та

інші). Через деякий час органами державної податкової адміністрації були виявлені порушення підприємцем податкового законодавства – приховування прибутку від оподаткування. Постало питання: хто є суб'єктом відповідальності в такому випадку?

Чи мав право Винник видавати довіреність Чкалову з переліком вказаних повноважень? Що мав пояснити нотаріус при посвідченні такої довіреності? Вчинення яких дій не допускається через представника?

Завдання №2

Петров вирішив придбати легковий автомобіль на автомобільному ринку міста Харкова. З метою уникнути зайвих витрат при оформленні договору купівлі-продажу власник автомобіля Вербенко вирішив передачу автомобіля оформити за допомогою довіреності. Вербенко видав Петрову довіреність для здійснення широкого кола повноважень щодо автомобіля. При цьому Петров передав Вербенку визначену суму грошей (вартість авто). Через деякий час Вербенко пред'явив позов до Петрова про повернення авто із чужого незаконного володіння.

Яке рішення в такому випадку повинен винести суд? Які підстави припинення представництва за довіреністю?

Завдання №3

Петренко уклала з продавцем магазину «Весна» договір на купівлю-продаж взуття. Через декілька днів вона виявила суттєві недоліки товару та звернулася до магазину з вимогою замінити товар або повернути гроші. У день звернення в магазині працював інший продавець, який відмовився задовольнити вимоги покупця, мотивуючи тим, що договір купівлі-продажу укладався не ним, а його колегою, отже, вирішувати питання про заміну товару чи повернення грошей повинен продавець, який укладав цей правочин.

Чи правомірною була відмова продавця Петренку? Для кого створюються юридичні наслідки правочинів, що вчинені представником? У чому сутність представництва, заснованого на адміністративному розпорядженні власника підприємства?

Завдання №4

Гавор 3 квітня 2007 року видав Зуєву довіреність строком на 3 місяці на продаж одержаного ним у спадщину житлового будинку за 300 тис. грн. У зв'язку з хворобою Зуєв передоручив у червні цього ж року виконання доручення Малишку, про що у листі та електронному SMS-повідомленні сповістив Гавора, але відповіді не одержав. Оскільки за обумовлену суму будинок ніхто не купив, Малишко знизив суму до 270 тис. грн. і продав його 30 липня, а гроші поштою переслав Гавору. Останній подав позовну заяву до суду з вимогами до Зуєва про повернення 30 тис. грн. і витрат по пересиланню грошей, мотивуючи це тим, що пересилати гроші він не просив.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №5

Від'їжджаючи в лютому 2018 р. у тривале зарубіжне відрядження, Михайлов передав своєму сусідові Золотову на зберігання деякі домашні речі: телевізор, холодильник, ліжко, шафу та інше. Відносини сторін при цьому були врегульовані договором зберігання, укладеним на 4 роки. Повернувшись у квітні 2022 р. з відрядження, Михайлов попросив Золотова повернути передані йому речі, але отримав відмову. Золотов пояснив, що Михайлов пропустив строк позовної давності на витребування речей, який закінчився, на думку Золотова, в лютому 2022 року.

Який засіб захисту порушених прав доцільно застосувати? Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №6

ПАТ «Нафтапром» та ТОВ «Наснага» одним із пунктів договору про спільну діяльність передбачили умову про скорочення строків позовної давності, при вирішенні будь-яких можливих суперечок між ними, до 6 місяців, з метою прискорення їх судового розгляду.

Чи існує можливість договірного скорочення строків позовної давності?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття, підстави виникнення та припинення представництва. Види представництва.* Представницькі правовідносини мають складний характер. Отже, вивчаючи матеріал даної теми необхідно з'ясувати: структуру представницьких правовідносин; у чому полягає правова роль представника; підстави виникнення та припинення представництва; повноваження представника. Окрему увагу слід приділити поняттю довіреності, її значенню та видам.

На підставі понятійних ознак представницьких правовідносин вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Поняття, значення та види довіреності.* Використовуючи критерії поділу довіреностей на види надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти

щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Поняття строку та терміну, їх значення та види.* Зі сплином строків чи настанням термінів цивільне законодавство України може пов'язувати виникнення тих або інших правових наслідків. Таким чином, засвоєння матеріалу даної теми переслідує мету з'ясування сутності строків (термінів) як юридичних фактів. Слід розглянути підстави встановлення строків (термінів), правове значення прояву таких обставин реальної дійсності, види строків (термінів). Окрему увагу необхідно приділити з'ясуванню поняттю позовної давності.

У робочому зошиті охарактеризувати практичне значення розпізнання строків і термінів, а також їх видів. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

4. *Поняття, сутність та значення позовної давності. Види позовної давності.* Спираючись на вимоги законодавства щодо прояву позовної давності вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темами № 14, 15, 16: *Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи. Поняття та особливості немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.*

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації представницьких правовідносин та практичного застосування прояву у цивільному праві строків і термінів

Кількість годин:

денна форма навчання – 12

заочна форма навчання – 2

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи.
2. Поняття та особливості немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.
3. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 251–271.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 232–246.

Завдання №1

Макарова пред'явила позов до Грибкової про відшкодування моральної шкоди за втручання в особисте життя. В описовій частині позовної заяви позивачка вказала, що була заручена зі студентом-іноземцем Аль-Герімджаном, але він відмовився укласти з нею шлюб після того, як Грибкова, яка працювала охоронцем у під'їзді, розповіла про обставини особистого життя Макарової (пізні повернення додому на автомобілях престижних марок, гучні та часті гулянки протягом усієї ночі, попереднє розірвання шлюбу, неохайність і таке інше).

З'ясуйте, чи відбулося втручання в особисте життя? Яким чином захищати особисті немайнові права?

Завдання №2

Після проведених спільних перевірок приватного підприємства «Колос» працівниками органів поліції і податкової інспекції адміністрацією ПП «Колос» на дверях було вивішено оголошення: «Корупціонерам: заступнику начальника Ленінського РВВС Кондратову А.П. і податковому інспектору Ряхіну П.Р. вхід на територію приватного підприємства ЗАБОРОНЕНИЙ!».

Проаналізуйте ситуацію та надайте консультацію Кондратову А.П. та Ряхіну П.Р.

Завдання №3

Повнолітні діти Іванової виявили намір пред'явити позов до лікарні про відшкодування моральної шкоди у зв'язку з ненаданням інформації про стан здоров'я їхньої матері, яка впала і отримала травму голови. Лікарі не дозволяли їм побачити матір і не видали медичних документів для консультації у відомого спеціаліста-медика, мотивуючи це правом на таємницю про стан здоров'я. Переглядаючи лікарську періодику, вони побачили статтю, в якій було написано про жінку, доставлену до лікарні в той самий день і з тими самими симптомами, що й у їхньої матері.

Дайте правову оцінку дій лікарів та дітей Іванової.

Завдання №4

Спадкоємець Мамка пред'явив позов до Криворука про відшкодування моральної та майнової шкоди. Як з'ясувалось, Мамко терміново вимагав операції з трансплантації нирки. Після тривалого пошуку і низки підготовчих дій, донор був знайдений. Криворук нотаріально завірив свою згоду надати нирку і отримав за це значну суму грошей (7 тис. дол. США). Стан реципієнта різко погіршився, і лікарі повідомили Криворука про день та час операції, але Криворук почав переховуватись. Через уникання Криворука операцію переносили декілька разів, органи внутрішніх справ, куди звернулись родичі Мамка, відмовили від прийняття та реєстрації заяви про скоєння шахрайства. Через кілька днів у зв'язку з сильним погіршенням здоров'я Мамко помер.

Як слід вирішити справу?

Завдання №5

Після закінчення строкової військової служби Петренко пред'явив до Збройних сил України позов про відшкодування завданої йому моральної шкоди. Підставою для подання позову він вважав тривале позбавлення його особистих немайнових прав, зокрема таких, як право на свободу пересування, право на вільний вибір місця проживання, право на недоторканність житла, право на вільний вибір роду занять, право на індивідуальність і таке інше.

Чи підлягає позов задоволенню?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи.* Вивчення навчального матеріалу даної теми передбачає засвоєння понятійних ознак особистих немайнових правовідносин, підстав їх виникнення та змісту окремих видів таких правовідносин. Особисті немайнові правовідносини виникають з приводу нематеріальних благ, що забезпечують фізичним особам природне (біологічне) існування, а також соціальне буття. Отже, спершу необхідно приділити увагу засвоєнню специфіки самих таких об'єктів. Далі слід розглянути зміст суб'єктивних прав на такі об'єкти, порядок, способи та межі їх здійснення і захисту.

На підставі знання загальних положень про особисті немайнові права фізичної особи вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Поняття та особливості немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.* Враховуючи особливості немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних у практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.* Враховуючи особливості немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних у практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темами № 17: *Право власності*

Навчальна мета заняття: виробити вміння кваліфікації правовідносин, об'єктом яких є річ

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття права власності та його зміст.
2. Підстави набуття права власності.
3. Здійснення права власності.
4. Право власності на землю (земельну ділянку). Право власності на житло.
5. Припинення права власності.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 405–433.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 246–281.

Завдання №1

Попов на підставі домовленості з родичем Єгоровим передав останньому у користування за довіреністю автомобіль строком на один рік. Через рік Попов оформив на ім'я Єгорова нову довіреність, а потім продовжив її ще на три роки. Таким чином, автомобіль знаходився у Єгорова протягом п'яти років. Через п'ять років Попов пред'явив позов до Єгорова про повернення автомобіля, вказуючи, що повернути його в добровільному порядку відповідач відмовляється. Єгоров позову не визнав і пояснив, що автомобіль фактично належить йому, а не Попову. За словами відповідача вони домовилися про його купівлю-продаж, а оскільки коштів на переоформлення автомобіля у Єгорова не вистачало, вирішили, що Єгоров до накопичення необхідної суми буде користуватися автомобілем за довіреністю, а Попов не буде висувати жодних претензій з цього приводу. Також Єгоров стверджував, що він передав Попову як оплату за авто 97300 грн. На підтвердження того, що він сплатив Попову 97 300 грн, Єгоров представив у суді розписку, у якій стверджувалось, що Єгоров повернув Попову позичені 97 300 грн. Єгоров просив визнати за ним право власності на автомобіль.

Чи можна визнати Єгорова власником автомобіля чи автомобіль підлягає поверненню Попову? З якого моменту виникає право власності у набувача за договором? Яка із сторін несе ризик випадкової загибелі речі? Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №2

Степанова за письмовим правочином подарувала своєму онуку Володимирі автомобіль. Оскільки він ще не досягнув повноліття, автомобіль зберігався в її господарстві й інколи використовувався її синами. Старший син Степанової, Петро, на цьому автомобілі потрапив в аварію, в якій загинув, а автомобіль був пошкоджений. Після аварії пошкоджений автомобіль зберігався на штрафмайданчику ОВС. За цей час з нього була демонтована коробка передач та масляний фільтр. Володимир, як власник автомобіля, звернувся до спадкоємців Петра з вимогою відновити автомобіль або купити йому новий. Дружина загиблого відмовилася від цього, вказавши, що автомобіль не був переданий, то домовленість між Степаном і Володимиром недійсна. Крім того, вона вказала, що, наскільки їй відомо, для передачі права власності на автомобіль існує спеціальний порядок. ОВС також висунуло вимогу до спадкоємців Петра про відшкодування витрат, пов'язаних зі зберіганням пошкодженого автомобіля на штрафмайданчику. В свою чергу, з боку

Володимира був пред'явлений позов до ОВС про повернення зниклих запчастин автомобіля.

Проаналізуйте дану ситуацію і дайте відповідь, коли і за яких підстав виникає та припиняється право власності? Хто несе ризик випадкового знищення та пошкодження майна?

Завдання №3

За договором купівлі-продажу мале підприємство «Агва» придбало у ТОВ «Вікторія» партію товару. При укладенні договору було передбачено, що покупець повинен забрати товар 1 липня, а він прибув за ним тільки 3 липня і з'ясував, що під час грози 2 липня в склад попала блискавка, і товар згорів. Покупець пред'явив позов до продавця про надання йому тієї ж кількості і якості товару та відшкодування збитків.

Як має бути вирішена справа? Які наслідки настануть у тому випадку, якщо товар було відібрано та розміщено у окремому складі?

Завдання №4

У 2007 р. Коваленко успадкувала після смерті батька третину двоповерхового будинку в м. Люботин та вирішила її продати. Оскільки бажаючих купити частку не знайшлося, справа з продажем затягнулася. Тим часом інші спадкоємці, які проживали в цьому будинку, подали до суду позов про стягнення з Коваленко частини витрат, які вони понесли у зв'язку з утриманням будинку. Свою вимогу вони мотивували тим, що Коваленко не сплачує комунальних платежів, які нараховуються за користування будинком. Коваленко проти позову заперечувала, вказуючи на те, що раз вона в успадкованому будинку не проживає, то і не повинна платити за ті послуги, які не отримувала. Відповідачка вказала, що в неї є інше житло, в якому вона мешкає, і за обслуговування якого вона вчасно сплачує комунальні платежі.

Яким чином повинна бути вирішена суперечка? Чи може бути накладене стягнення на житловий будинок (або його частину) за несплату комунальних платежів, якщо власники даного будинку відмовляються їх сплатити?

Завдання №5

До суду звернувся Петренко з вимогою про визнання права власності на квартиру. Позивач мотивував свою вимогу положеннями Цивільного кодексу, згідно яким громадянин може стати законним власником нерухомості, якщо він сумлінно користувався нею більше 15 років. В 2007 році його направили організувати засідку у квартирі, власник якої був викрадений і вбитий «чорними ріелтерами», і поліція очікувала появи злочинців у квартирі.

За словами колишнього поліцейського, тому що наказ про засідку не був відмінений, йому довелося переселитися у квартиру. Згодом до нього приєдналася його дружина, у них народився син. Тим часом убивці власника квартири були знайдені, засуджені й до теперішнього часу вже вийшли на волю.

Представники позивача затверджують, що Петренко володів квартирою «сумлінно, відкрите й безупинно» після того, як довідався про смерть власника квартири. Позивач також затверджує, що все це час справно платив комунальні платежі.

Чи підлягає вимога Петренка задоволенню? Зробіть мотивований висновок про підстави виникнення права власності на спірну квартиру.

Завдання №6

До стада фермерського господарства Стецька пристала бездоглядна корова. Через місяць вона отелилася, а через 6 місяців фермер Стецько вирішив її продати. Під час продажу з'явився власник корови Петренко, який наполягав на поверненні корови і теляти. Фермер Стецько проти цього заперечував, вважаючи що через 6 місяців він став власником і корови, і теляти.

Як повинна бути вирішена справа?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття права власності та його зміст.* Спираючись на характеристику змісту права власності необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Підстави набуття права власності.* У робочому зошиті охарактеризувати практичне значення підстав набуття права власності. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

3. *Здійснення права власності.* Враховуючи вимоги законодавства щодо меж здійснення права власності необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. *Право власності на землю (земельну ділянку). Право власності на житло.* Враховуючи вимоги законодавства щодо специфіки набуття, здійснення та припинення права власності на землю, а також на житло слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання

та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

5. *Припинення права власності.* Керуючись вимогами законодавства про підстави припинення права власності вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 18: *Право спільної власності*

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації правовідносин спільної власності

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та види права спільної власності.
2. Підстави виникнення права спільної власності.
3. Здійснення права спільної власності.
4. Припинення права спільної власності.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 454–469.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 281–290.

Завдання №1

Андрій, Віктор і Світлана після смерті батька в рівних частинах

успадкували його будинок, двокімнатну квартиру, дачу, гараж, автомобіль, антикварні меблі, 60 акцій АТ «Перлина» і грошовий вклад розміром 30 тис. грн в банку «Грант». Квартиру через місяць вони здали в оренду, а ще через шість місяців Віктор продав свою частку будинку та всі антикварні меблі Іванову. Світлана та Андрій з цим не погодились та звернулись за консультацією до юриста.

Дайте правову характеристику відносин, що виникли. Чи може Віктор виділити свою частку в натурі? Назвіть відмінності ідеальної та реальної часток? Як необхідно ділити прибуток від зданої в оренду квартири?

Завдання №2

Подружжя Кирилових під час перебування у шлюбі придбало квартиру, меблі, автомобіль, гараж, холодильник та телевізор. При розірванні шлюбу чоловік вимагав розділити майно та залишити йому квартиру, автомобіль та гараж, інше залишити відповідачі, оскільки він повністю утримував і дітей, і дружину, яка після одруження ніде не працювала.

Яким чином повинна бути вирішена справа?

Завдання №3

Повністю виплативши свій пай за кооперативну квартиру, Яценко вирішив її продати і звернувся до правління кооперативу по довідку про належність йому квартири на праві приватної власності. У видачі довідки Яценку було відмовлено з тієї підстави, що згідно зі статутом кооперативу житловий будинок належить кооперативу на праві власності і розпоряджатися квартирою може тільки він.

Чи законні дії правління? В якому порядку Яценко може їх оскаржити?

Завдання №4

До вступу в шлюб Дмитро на праві власності мав будинок із трьох кімнат. Після реєстрації шлюбу він з дружиною проживав у цьому будинку, в якому за три роки: замінили дах, прибудували кухню та веранду, замінили підлогу, вікна та двері. При розірванні шлюбу Дмитро вимагав виключити будинок із майна, що підлягає поділу, оскільки він належить йому на праві приватної власності. Дружина наполягала на розподілі будинку, зауваживши, що перебудова проводилась і за її кошти, а вартість будинку після проведення ремонтних робіт зросла вдвічі.

Як необхідно вирішити спір?

Завдання №5

Під час перебування в шлюбі подружжя Сіренків придбало автомобіль. У 2020 році в нотаріальній конторі був посвідчений договір дарування автомобіля дружині, а у липні 2021 року шлюб був розірваний. Чоловік продовжував користуватися автомобілем і після розірвання шлюбу, при цьому машина не була перереєстрована в органах ДАІ. Дружина Сіренка подала позовну заяву до суду про повернення автомобіля. Відповідач проти позову заперечував,

вважаючи, що право власності на автомобіль у позивачки не виникло, оскільки автомобіль їй не передавався і є спільною власністю. Позивачка стверджувала, що оскільки договір був нотаріально посвідчений, то у неї виникло право власності на автомобіль.

Як має бути вирішений спір? Які види права власності можуть виникнути у подружжя?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття та види права спільної власності.* Право власності, що виникає у декількох осіб щодо одного об'єкту називається правом спільної власності. Видами права спільної власності є спільна часткова власність (із визначеними частками у праві) та спільна сумісна власність (без визначення часток у праві). При вивченні матеріалу даної теми необхідно з'ясувати підстави встановлення, способи та порядок здійснення цих двох видів права спільної власності.

На підставі понятійних ознак правовідносин спільної власності слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Підстави виникнення права спільної власності.* Використовуючи законодавчі вимоги щодо підстав виникнення правовідносин спільної власності необхідно надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Здійснення права спільної власності.* У робочому зошиті охарактеризувати практичне значення законодавчих вимог, що визначають правомірність здійснення права спільної власності. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

4. *Припинення права спільної власності.* Спираючись на вимоги законодавства щодо підстав припинення права спільної власності слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна

аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 19: *Захист права власності*

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації правовідносин із захисту права власності

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та види захисту права власності.
2. Речово-правові способи захисту права власності та їх види.
3. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.
4. Позов про визнання права власності. Позов про виключення майна з опису або звільнення з-під арешту.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 469–478.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 290–308.

Завдання №1

Брат та сестра Бусигіни пред'явили позов до свого вітчима Семенова про право на спадщину половини житлового будинку, що належав їхній померлій матері. Попереднє звернення до нотаріуса щодо спадщини результатів не дало. Нотаріус пояснив, що будинок зареєстрований на Семенова і без його згоди отримати спадщину Бусигіним не можна. Семенов такої згоди не дав. Більше того, Семенов пред'явив зустрічний позов, в якому просив суд визнати будинок його приватною власністю, оскільки під час придбання будинку його дружина, мати Бусигіних, не працювала вже кілька років, а займалась вихованням своїх

неповнолітніх дітей і самостійних доходів не мала. До того ж на момент смерті мати Бусигіних вже не була дружиною Семенова, бо вони розірвали шлюб за три місяці до цього, а дітей Бусигіних він не всиновлював.

Як захистити майнові інтереси спадкоємців? Яким має бути рішення суду?

Завдання №2

За рішенням органу місцевого самоврядування земельна ділянка, яка належала на праві власності Овчаренку, підлягала вилученню для суспільних потреб. Овчаренку та його сім'ї в якості компенсації була запропонована квартира з оплатою вартості будинку та плодово-ягідних насаджень. Овчаренко з цією пропозицією не погодився і наполягав на будівництві нового житлового будинку на рівноцінній земельній ділянці. Представник органу місцевого самоврядування стверджував, що не має можливості побудувати новий будинок, оскільки відсутні будматеріали та кошти, а також, бракує вільних земельних ділянок для забудови. Представник органу місцевого самоврядування також повідомив: якщо Овчаренко не погодиться на пропозицію, то його будинок буде відключений від мережі енерго- та водопостачання. Овчаренко подав позовну заяву до суду.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №3

ТОВ «Фаїна» пред'явило командитному товариству «Петренко і К°» вимогу про повернення комбайна «Дон-1500СК» або відшкодування збитків у сумі 127 тис. грн. При цьому ТОВ «Фаїна» зазначило, що з КТ «Петренко і К°» був укладений договір найму комбайна зі строком повернення до 4 листопада 2021 року, але товариство сплатило плату за найм, а від повернення комбайна відмовилось. КТ «Петренко і К» пояснило, що комбайн був переданий його філії у місті Куп'янську, яка має свій розрахунковий рахунок, тому повинна нести самостійну майнову відповідальність. Окрім цього, керівник філії, отримавши комбайн, передав його за генеральною довіреністю своєму приятелю Цвігуну, а сам зник. На цих підставах КТ пояснювало, що позов треба пред'являти Цвігуну. Натомість ТОВ «Фаїна» вимагало повернення товариством комбайна або відшкодування завданих збитків, а також, щоб господарський суд виніс рішення про припинення діяльності КТ (банкрутство) внаслідок його неплатоспроможності.

Як ТОВ може захистити своє право власності? Чи може нести філія самостійну відповідальність? Хто повинен повернути комбайн і відшкодувати майнові збитки?

Завдання №4

Водій Костін і заступник начальника Київського РВВС м. Харкова Бурлаков звернулися із заявами на продаж їм списаної автомашини ГАЗ-53. Автомобіль був проданий по залишковій балансовій вартості Бурлакову, який заплатив гроші і в гаражі РВВС відремонтував його. Після ремонту машини він за довіреністю передавав її своєму братові Андрію, який потрапив на ній у дорожньо-транспортну пригоду. Дізнавшись про продаж машини, районний

прокурор пред'явив позов у місцевий суд про визнання договору купівлі-продажу автомобіля недійсним, оскільки він був проданий у робочому стані, і окрім того, переважним правом придбання автомашини повинен був скористатися Костін, який 15 років її експлуатував і підтримував у справному стані.

Яке рішення необхідно прийняти по справі? Чи порушені в даному випадку майнові інтереси держави?

Завдання №5

При проведенні маневрових робіт на ділянці під'їзних шляхів заводу «Південмаш» трапилася аварія, в результаті якої згорів тепловоз цього заводу. При розслідуванні справи про порушення правил техніки безпеки було встановлено, що причиною аварії стало грубе порушення правил безпеки руху працівниками відділення залізниці. Завод в якості способу розрахунків вимагав від відділення залізниці передати йому один з недавно придбаних залізницею тепловозів аналогічної марки, а від запропонованої грошової компенсації відмовився, посиляючись на те, що в результаті аварії завод не може забезпечити нормальну виробничу діяльність. Після відмови залізниці в задоволенні претензії завод звернувся з позовом до господарського суду.

До якого виду майна належить тепловоз і який його правовий режим? Як має проводитись відшкодування шкоди машинобудівному заводу?

Завдання № 6

Із стада агрофірми «Маяк» через перебування пастухів у стані сп'яніння зникло 20 голів великої рогатої худоби. Голова правління агрофірми Разін звернувся до РВВС із заявою про притягнення пастухів Колісника і Тягара до відповідальності. Через 9 місяців з'ясувалося, що десять корів прибилосся до стада кооперативу «Нива» (дві з них пастухи продали, решта прийнята на баланс кооперативу), п'ять корів знайшов фермер Домовитий, про що сповістив голову ОТГ, дві корови і бичок потонули на торфовищі, а двох коров з'їли вовки.

Зробіть аналіз вказаної ситуації. Хто повинен відшкодовувати завдані збитки? Чи можна витребувати корів, що залишились?

Завдання №7

При розслідуванні кримінальної справи за фактом скоєння ДТП Шевчук, власник та керуючий приватного підприємства «Шевчук і К°», був притягнутий до кримінальної відповідальності в якості обвинуваченого. Для забезпечення цивільного позову слідчий наклав арешт на особисте майно Шевчука і майно підприємства. Останній подав позов до суду про звільнення майна підприємства з-під арешту, оскільки його вину у вчиненні інкримінованого злочину може встановити тільки суд, а в результаті арешту майна наносяться значні збитки, а саме: стало неможливим відправляти контрагентам готову продукцію, виплачувати заробітну плату, купувати необхідні для виробництва матеріали і здійснювати ряд інших господарських операцій.

Що входить у коло об'єктів права приватної власності і який її правовий режим? Чи підлягають задоволенню позовні вимоги Шевчука? Які особливості позову про звільнення майна з-під арешту?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття та види захисту права власності.* Вивчаючи матеріал даної навчальної теми необхідно з'ясувати поняття захисту права власності та розглянути змістовну характеристику окремих способів захисту: речово-правові (віндикаційний позов, негативний позов, позов про виключення майна з опису або звільнення з-під арешту), зобов'язально-правові (позов про відшкодування шкоди) та інші (позов про визнання права власності).

Спираючись на понятійні ознаки захисту права власності необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Речово-правові способи захисту права власності та їх види.* Використовуючи ознаки речово-правових способів захисту права власності слід надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.* Використовуючи ознаки зобов'язальних способів захисту права власності слід надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. *Позов про визнання права власності. Позов про виключення майна з опису або звільнення з-під арешту.* Спираючись на вимоги законодавства щодо позовів про визнання права власності та про виключення майна з опису або звільнення з-під арешту необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами

контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 20: Речові права на чуже майно

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації речових правовідносин, що виникають з приводу чужого майна

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Право володіння чужим майном як речове право.
2. Право користування чужим майном (сервітут) як речове право.
3. Інші речові права на чуже майно (емфітевзис, суперфіцій).
4. Захист речових прав на чуже майно.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 478–469.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 308 –324.

Завдання №1

Іванов знайшов на смітнику пакет з документами (паспортом, свідоцтвом про одруження, посвідченням водія і технічним паспортом на ім'я Дорошенка). Зателефонувавши вказаній в документах особі, він став вимагати оплати за повернення документів. Дорошенко відмовився платити і звернувся із заявою в поліцію про вимагання з боку Іванова.

Як треба вирішити справу?

Завдання №2

Автомобіль, який знаходився на стоянці, несподівано вибухнув, внаслідок чого було знищено два автомобілі, які знаходились поруч, і ушкоджено ще чотири. Власники знищених і ушкоджених автомобілів звернулися до керівництва автостоянки як до титульного володільця з вимогою відшкодувати завдані збитки. Адміністрація відмовилась відшкодувати завдані збитки, оскільки не вважала себе винною у їх заподіянні.

Проаналізуйте умови завдання. Дайте визначення титульного володіння. До кого пред'являти позов, якщо автомобіль, що вибухнув, належав подружжю, яке видало довіреність особі, що поставила автомобіль на стоянку?

Завдання №3

Спадкоємець померлого Науменка вирішив продати будинок, залишений йому у спадок. З цією метою він письмово попередив тітку Науменка, яка мешкала в будинку, про необхідність звільнити приміщення. Остання відмовилась, мотивуючи це тим, що вона є відказоотримувачем за заповітом. Спадкоємець звернувся за консультацією до нотаріуса щодо роз'яснення можливості продати будинок.

Дайте розгорнуту консультацію. Визначте підстави припинення особистих сервітутів.

Завдання №4

ОТГ с. Олешнів надала підприємцю Каштанову земельну ділянку в центрі села у довічне користування для будівництва магазину з хлібопекарнею. Після виділення земельної ділянки підприємець збудував замість магазину лазню з баром. ОТГ стала вимагати розірвання договору і зносу будівлі. Підприємець відповів, що він має відповідні дозволи на торгівлю спиртними напоями і не збирається зносити споруду та повертати земельну ділянку.

Як повинен бути вирішений спір?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Право володіння чужим майном як речове право.* Речові права на чуже майно (обмежені речові права) надають можливість скористатись чужою річчю певним способом без отримання від власника даної речі спеціального дозволу. Перелік видів речових прав на чуже майно (сервітут, суперфіцій, емфітевзис, застава, притримання) та їх зміст визначаються винятково законом.

Окреме місце у системі речових прав посідає володіння, оскільки його не можна віднести ні до прав на свої речі (право власності), ні до прав на чужі

речі. Закон надає юридичний захист фактичному володінню за умови, що особа (володілець), добросовісно помиляючись, вважає себе власником, у той час як вона насправді власником даної речі не є.

На підставі понятійних ознак володіння необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Право користування чужим майном (сервітут) як речове право.* На підставі понятійних ознак сервітуту необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Інші речові права на чуже майно (емфітевзис, суперфіцій).* На підставі понятійних ознак емфітевзису та суперфіцію необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. *Захист речових прав на чуже майно.* Спираючись на вимоги законодавства щодо захисту речових прав на чуже майно слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темами №№ 21, 22, 23: Загальні положення про право інтелектуальної власності. Авторське право та суміжні права. Право промислової власності

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації правовідносин інтелектуальної власності

Кількість годин:

денна форма навчання – 12

заочна форма навчання – 2

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття права інтелектуальної власності. Види правовідносин інтелектуальної власності.
2. Правовий режим охорони авторських прав.
3. Правовий режим охорони суміжних прав.
4. Правовий режим охорони прав на об'єкти промислової власності.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 533–601.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 324–372.

Завдання №1

Художник Івашко намалював картину, яку згодом продав Петренку. Приватний підприємець Петренко виготовив 2 тисячі репродукцій з картини Івашка для продажу.

Слід визначити, картина є об'єктом права інтелектуальної власності чи права власності. Кому із сторін належить право на картину і яке саме? Розкрийте зміст права інтелектуальної власності на картину.

Завдання № 2

Сидоров отримав патент на виготовлення одноразових рукавичок. Іванов, який є суб'єктом підприємницької діяльності, виготовляв одноразові рукавички в своєму виробництві у спосіб, виключні майнові права на який належать Сидорову. При цьому з Сидоровим підприємець Іванов договору на використання виключних майнових прав не укладав і відповідно дозволу на виготовлення рукавичок не отримував.

Визначте способи захисту права інтелектуальної власності. Чи може бути застосовано разове грошове стягнення як спосіб захисту права інтелектуальної власності за даних обставин?

Завдання №3

Професор кафедри кримінального права Кац отримав завдання від Академії внутрішніх справ у порядку виконання трудових обов'язків розробити проект Кримінального кодексу до березня 2022 року. Проект був розроблений і представлений керівництву Академії в червні 2022 року, однак схвалений не був.

У вересні 2022 року Кац опублікував проект Кримінального кодексу під власним іменем. Після виходу проекту Кримінального кодексу друком керівництво Академії висловило професору Кацу претензію про те, що він не міг публікувати проект кодексу під власним іменем без дозволу Академії внутрішніх справ. Кац заперечив претензію і вказав, що авторське право на проект належить йому і ніякого дозволу він отримувати не повинен.

Чи є проект Кримінального кодексу об'єктом авторського права? Кому належить право авторства на проект Кримінального кодексу? Чи мав право Кац опублікувати проект Кримінального кодексу без згоди керівництва Академії внутрішніх справ?

Завдання № 4

При виданні збірки гуморесок С. Руданського внаслідок помилки було змінено першу букву прізвища автора на букву «М», а також з різних прижиттєвих видань автора фактично створено нову збірку, чим, як вказали в позові нащадки відомого гумориста та спілка письменників, було спотворено і саме авторство, і порушений творчий задум автора.

Позивачі вимагали: вилучення з реалізації всіх примірників збірки; вилучення отриманої винагороди (комерційного доходу); компенсації завданої моральної шкоди.

Заперечуючи проти позову, упорядники збірки заявили, що авторське право вже припинило строк своєї дії, а помилка в прізвищі сталась не з їх вини, а з вини видавництва. Крім того, весь виданий тираж був проданий підприємцям, які значну його частину вже реалізували.

Визначте зміст права авторства. Які відносини виникли в наведеній ситуації? Яке рішення повинен постановити суд по даній справі?

Завдання №5

Леоненко пред'явив позов, в якому заперечував авторство його керівника Трухіна на винахід «Спосіб автоматичного регулювання процесу ректифікації етилового спирту» і стверджував, що останній не вніс у винахід творчого внеску, а був включений через те, що допоміг розробити креслення, підготувати та оформити заявку, інші документи та їх копії.

При розгляді справи у суді було встановлено, що у довідці про творчу участь співавтора вказаний конкретний внесок відповідача – функціональна схема реалізації способу регулювання процесу ректифікації, в тому числі нові додаткові вузли, що підтвердив і експерт. При цьому в заявці, яку підписав Леоненко, Трухін вказаний як співавтор. Останній, заперечуючи позов, вказав, що позивач став оспорювати його співавторство після того, як ним була висловлена негативна оцінка дисертаційного дослідження позивача.

Хто вважається співавтором винаходу? Які права співавторів винаходу? Як здійснюються права з патенту, що належать співавторам?

Завдання №6

За дорученням директора машинобудівного заводу група конструкторів та художник-дизайнер розробили нову модель пральної машини та надіслали замовнику письмове повідомлення про створення винаходу та промислового зразка. До повідомлення був доданий опис, креслення, фотографії та інші матеріали, які в достатньому обсязі розкривають сутність розробки. Через півроку завод її освоїв і надіслав у продаж.

Оскільки замовник не подав заявки на отримання патентів, автори звернулись до адміністрації з проханням дати дозвіл на подання заявки від свого імені на винахід та промисловий зразок. У задоволенні прохання було відмовлено на тій підставі, що умовами трудових договорів не передбачалось право на подання заявок на винахід та промисловий зразок, які створені при виконанні трудових обов'язків. Тоді співавтори розробки на свій ризик звернулись до Укрпатенту із заявкою на отримання патенту, де вказали, що тільки інженери-конструктори є співавторами винаходу та промислового зразка.

В яких випадках винаходи та промислові зразки є службовими? Чи мав право замовник заборонити співавторам патентування розробок? Що визнається промисловим зразком? Які його відмінності від винаходу? Яким чином дизайнер може захистити свої права?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Поняття права інтелектуальної власності. Види правовідносин інтелектуальної власності. Правовідносини інтелектуальної власності виникають з приводу нематеріальних (духовних) об'єктів. Специфікою таких об'єктів є те, що вони створюються інтелектом людини, але ці об'єкти підлягають правовій охороні тільки за умови їх відповідності певним вимогам. Саме на цих вимогах (умовах охороноздатності) необхідно зосередити свою увагу при вивченні навчальних питань, що стосуються характеристики об'єктів права інтелектуальної власності.

Окремої уваги потребують також питання про особливості суб'єктного складу даних правовідносин, їх змісту, способів і порядку здійснення та захисту суб'єктивних прав.

На підставі засвоєного теоретичного матеріалу необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є

перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Правовий режим охорони авторських прав.* Вивчення даної теми передбачає розгляд питань щодо характеристики авторського права в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Для досягнення навчальної мети необхідно з'ясувати специфіку суб'єктів та об'єктів авторського права, визначити момент, з якого надається правова охорона творам, створеним авторами, з'ясувати, які існують законодавчі обмеження дії норм авторського права. Окремої уваги потребують питання про зміст авторських та суміжних прав, порядок їх здійснення та захисту.

Спираючись на теоретичні положення та вимоги законодавства та відповідні вимоги законодавства слід надати юридичну характеристику соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Правовий режим охорони суміжних прав.* У робочому зошиті охарактеризувати об'єкти та зміст суміжних прав. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

4. *Правовий режим охорони прав на об'єкти промислової власності.* Надати характеристику об'єктам та змісту права промислової власності. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

ЧАСТИНА ДРУГА

Практичне заняття за темою № 24: *Загальні положення про зобов'язання*

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації зобов'язальних правовідносин

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття, підстави виникнення та класифікація зобов'язань.
2. Виконання зобов'язання.
3. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань.
4. Припинення зобов'язань.
5. Правові наслідки порушення зобов'язань.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 5–134.

Завдання №1

Громадянин Польщі Кашик передав управління своїм автомобілем «Volvo» своєму знайомому Сизову (громадянину України), який не мав посвідчення водія, а сам пересів на пасажирське місце. При виїзді з головної на другорядну дорогу Сизов не впорався з керуванням і зіткнувся з автомобілем «КамАЗ» під управлінням Демченка, який знаходився в стані легкого алкогольного сп'яніння.

Внаслідок ДТП були пошкоджені обидва автомобілі. Крім того, водій Сизов отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості.

Кашик пред'явив позов про відшкодування шкоди до АТП, якому належав автомобіль «КамАЗ». АТП позов не визнало і вказало, що оскільки Демченко був у нетверезому стані, то він і повинен відповідати.

В адміністративних матеріалах ДАІ, наданих суду, було відзначено, що зіткнення відбулося з вини обох водіїв.

Які зобов'язальні правовідносини виникли між учасниками ДТП і що є підставою їх виникнення?

Завдання №2

Сіренко отримав кредит для закінчення будівництва житлового будинку в сумі 50 000 грн строком на 3 роки. При укладенні кредитного договору був оформлений договір поруки, згідно з яким двоюрідний брат позичальника Тюрін зобов'язувався повертати платежі за кредитним договором у випадку невиконання позичальником свого зобов'язання. Через півтора року після укладення договору Сіренко помер і неповернена банку сума склала 32 000 грн. Банк звернувся до суду про стягнення з громадянина Тюріна зазначеної суми. Тюрін проти позову заперечував, мотивуючи це тим, що смерть Сіренка припиняє зобов'язання з кредитного договору і відповідно припиняється договір поруки. Більше того, Тюрін заявив, що зазначена сума повинна бути стягнена з дружини і сина позичальника, які є підприємцями і, крім того, спадкоємцями Сіренка. Суд задовольнив позов банку, посилаючись на те, що згідно з цивільним законодавством у випадку невиконання зобов'язання, забезпеченого порукою, поручитель відповідає у тому ж обсязі, що і боржник.

Проаналізуйте позиції сторін. Чи правомірне рішення суду?

Завдання №3

Чекаленко пред'явила позов до Сичової про стягнення з неї 12500 грн. У позовній заяві Чекаленко посилалася на те, що вона хотіла купити квартиру Сичової, та передала останній завдаток у сумі 12500 грн. Про отримання зазначеної суми Сичова видала розписку, де вказала, що вказана сума отримана нею як завдаток за договором купівлі-продажу квартири. Через кілька днів Чекаленко зателефонувала Сичовій і сказала, що відмовляється від договору і вимагала повернення зазначеної суми. Сичова повернути гроші відмовилась, посилаючись на норми ЦК про завдаток. Суд відмовив в задоволенні позовних вимог Чекаленко.

Дайте визначення завдатку. Чим завдаток відрізняється від авансу? Чи може в даному випадку мова йти про завдаток? Чи вірне рішення виніс суд?

Завдання №4

Опанасенко пред'явила позов до Миколенко про стягнення 2827 грн. за невиконання грошового зобов'язання. Позивачка зазначила, що відповідач за договором позики одержав від неї 14 650 грн. і зобов'язувався повернути борг протягом двох років, проте зробив це лише через шість років. Посилаючись на те, що відповідач прострочив виконання грошового зобов'язання, він має сплатити за час прострочення 3% річних з простроченої суми, а саме 2827 грн.

Проаналізуйте підстави виникнення зобов'язання, його характер та зміст.

Завдання №5

Туров уклав з Черненко договір підряду на виконання робіт по ремонту та фарбуванню свого автомобіля. Але у зв'язку з хворобою Туров не зміг виконати зобов'язання особисто, тому і попросив зробити це свого сина, який також мав необхідні знання та досвід для виконання обумовленої договором

роботи. Проти цього заперечував Черненко. Він наполягав на розірванні укладеного договору та вимагав повернути передані за ремонт і фарбування гроші, а після відмови в цьому Турова подав до суду позов з вказаними вимогами.

Яке рішення має прийняти суд? Поясніть на цьому прикладі порядок покладання виконання зобов'язання третьою особою.

Завдання №6

Ващенко 5 листопада 2020 р. пред'явила позов до Зайченка про стягнення 13 000 грн. Позивачка зазначала, що 2 листопада 2021 р. відповідач позичив у неї вказану суму, видавши про це розписку, в якій строк повернення боргу не було обумовлено. Посилаючись на те, що відповідач відмовився повернути борг, позивачка просила суд задовольнити її вимоги. Суд відмовив у позові, виходячи з того, що позивачка без поважних причин пропустила трирічний строк позовної давності.

Чи правильне рішення виніс суд? Як має бути вирішена справа в апеляційному порядку?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття, підстави виникнення та класифікація зобов'язань.* Зобов'язання є одним із найпоширеніших видів цивільних правовідносин. Для його правильного сприйняття необхідно послідовно розглянути: понятійні ознаки, підстави виникнення, суб'єктний склад та зміст такого правовідношення. Окрім того, засвоєнню підлягають вимоги щодо належного виконання зобов'язань, способи забезпечення належного виконання таких правовідносин та правові наслідки невиконання учасниками цих правовідносин своїх обов'язків.

На підставі засвоєного теоретичного матеріалу необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Виконання зобов'язання.* Спираючись на засвоєний теоретичний матеріал та вимоги законодавства щодо належності виконання зобов'язань необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового

виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Способи забезпечення належного виконання зобов'язань.* У робочому зошиті охарактеризувати способи забезпечення належного виконання зобов'язань. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

4. *Припинення зобов'язань.* Керуючись нормативними вимогами, що визначають підстави припинення зобов'язань, слід надати характеристику правовідносинам, описаним у практичному завданні. Завдання виконується письмово. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

5. *Правові наслідки порушення зобов'язань.* Спираючись на нормативні вимоги, що визначають правові наслідки порушення зобов'язань, слід надати характеристику правовідносинам, описаним у практичному завданні. Завдання виконується письмово. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 25: Загальні положення про договір

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації договірних правовідносин

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття цивільно-правового договору. Класифікація договорів.
2. Порядок укладення договору. Оферта. Акцепт.
3. Зміст цивільно-правового договору і класифікація його умов.
4. Підстави для зміни або розірвання договору.

Література та методичне забезпечення заняття

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої,

В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 135–177.

Завдання №1

Марченко продав Гузенко будинок. Частину грошей Гузенко сплатив на момент укладення договору, а частину мав віддати через три місяці. Договір було посвідчено нотаріусом та зареєстровано у реєстрі прав власності на нерухоме майно.

Однак коли Гузенко намагався вселитись у будинок, Марченко заперечив йому в цьому на тій підставі, що договір стає дійсним лише після сплати повної вартості будинку. А поки що Гузенко може в'їхати в будинок за умови укладення договору оренди на тримісячний строк. Гузенко погодився на це, але наполягав на тому, щоб сума орендної плати увійшла у суму, яку він мав сплатити Марченко за договором купівлі-продажу будинку. Марченко з ним не погодився.

Гузенко подав позовну заяву до суду, де просив зарахувати суму оренди будинку до суми, що має бути сплачена ним Марченку за договором купівлі-продажу.

Як повинна бути вирішена справа?

Завдання №2

Іщенко пред'явив позов до Чепурної про визнання дійсним укладеного в усній формі договору купівлі-продажу. Позивач зазначав, що 14 травня 2022 р. уклав з відповідачкою правочин, за яким купив у неї за 300 000 грн. будинок у м. Ужгород. Вартість його була сплачена відповідачці. У зв'язку з тим, що відповідачка постійно проживала в іншому населеному пункті, а в момент приїзду до м. Ужгород в неї не було при собі свідоцтва про шлюб, договір не було нотаріально оформлено. Відповідачка обіцяла зробити це під час наступного приїзду до м. Ужгород, але потім відмовилась.

Як має бути вирішена справа?

Завдання №3

Варенко подав до одного з місцевих судів м. Харкова позовну заяву з вимогою до Райкіної про виселення останньої та усіх осіб, що з нею проживають, із квартири, розташованої в м. Харкові. Він зазначав, що є власником цього житла і проживав у ньому зі своєю дружиною. Восени 2020 р. для лікування Варенко з сім'єю тимчасово переїхав до дочки в м. Дніпро, а на час відсутності поселив у квартиру відповідачку. Остання на пропозицію власника після його повернення звільнити житло відповіла відмовою, житло не звільнила.

Райкіна пред'явила зустрічний позов і просила визнати факт укладення договору купівлі-продажу квартири, оскільки Варенко фактично продав житло їй за 350 000 грн., але від нотаріального посвідчення правочину відмовився лише через небажання платити державне мито.

Як має бути вирішена справа?

Завдання 4

Знаходячись у відрядженні, Яковлєв прочитав у місцевій газеті оголошення про продаж Чередою комплекту крил для автомобіля. Оглянувши крила та інші запасні частини, Яковлєв погодився їх купити, але оскільки в нього не вистачало грошей, він попросив почекати його повернення через 7 днів та дав завдаток. Повернувшись із відрядження, Яковлєв захворів, про що сповістив Череду і попросив його почекати.

Череда, якому терміново потрібні були гроші, продав крила Докучаєву, а одержаний завдаток надіслав Яковлєву з повідомленням про свою відмову від укладення правочину. Не одержавши переказ та повідомлення, Яковлєв приїхав за запасними частинами.

Чи виникло зобов'язання між Яковлєвим і Чередою? Який порядок і особливості укладення договорів?

Завдання №5

Марченко та Супрунов домовились про те, що Марченко за договором позики передасть Супрунову суму в розмірі 40 000 грн. 1 липня 2021 р. вони уклали договір позики письмово та посвідчили його нотаріально. За цим договором Марченко повинен був передати вказану суму не пізніше 1 вересня 2021 р. У встановлений строк Марченко відмовився передати вказану суму через те, що між ним та Супруновим виникла сварка.

Супрунов, посилаючись на те, що договір не може бути в односторонньому порядку розірвано, звернувся до суду. В позові він просив зобов'язати Марченка виконати умови договору позики.

Як необхідно вирішити справу?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Поняття цивільно-правового договору. Класифікація договорів.* Договір є одним із розповсюджених юридичних фактів, що породжують цивільно-правові наслідки. Для вивчення даної теми необхідно послідовно розглянути понятійні ознаки договорів, їх функції та види, порядок укладання, зміни і припинення.

На підставі понятійних ознак цивільно-правових договорів слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Порядок укладення договору. Оферта. Акцепт.* Спираючись на правила

про порядок укладення договорів необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних у практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Зміст цивільно-правового договору і класифікація його умов.* У робочому зошиті охарактеризувати практичне значення розпізнання різновидів договірних умов. Засобом контролю є перевірка правильності виконання даного письмового завдання.

4. *Підстави для зміни або розірвання договору.* Враховуючи вимоги законодавства щодо підстав для зміни або розірвання договорів необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 26: *Договори про передачу майна у власність*

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації зобов'язальних правовідносин, що виникають на підставі укладення договорів про передачу майна у власність

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Договір купівлі-продажу. Договір міни. Договір поставки.
2. Договір контрактації.
3. Договір постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу.
4. Договір ренти.
5. Договір довічного утримання (догляду).
6. Договір дарування.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 178–274.

Завдання №1

Степанов домовився з Хоменком про укладення договору купівлі-продажу садиби. Хоменко передав Степанову 70 000 грн. – повну суму вартості садиби, про яку домовились сторони. Вони уклали письмовий договір, Степанов передав Хоменку домову книгу. Через півроку Хоменко дізнався, що договір купівлі-продажу нерухомості має бути укладено в письмовій формі із нотаріальним посвідченням. Він звернувся до Степанова з проханням прийти до нотаріуса і оформити правочин. Останній відмовився від цього, посилаючись на те, що він претензій до покупця не має, а гроші вже частково витратив на власні потреби. Хоменко звернувся з позовом до суду про визнання права власності.

На знання якого питання розраховано завдання? В якій формі має укладатися договір купівлі-продажу нерухомості? Яке рішення має прийняти суд?

Завдання №2

Студент юридичного ЗВО Мартишкін купив на ринку мобільний телефон за 2500 гривень. Продавець завірив, що обміняє телефон, якщо той вийде з ладу протягом дванадцяти днів. На коробці від телефону продавець вказав своє торгове місце, назву товару, суму, дату продажу та розписався. Через чотирнадцять днів Мартишкін прийшов на ринок і сказав, що непридатним до використання є акумулятор телефону, який тримає заряд лише протягом трьох годин. Він пред'явив вимогу про повернення грошей. Продавець відмовив студенту у його вимогах, вказавши, що строк гарантії минув; на батарею гарантія не розповсюджується, а лише на сам телефон; гроші продавець не повертає, може тільки замінити товар.

Студент Мартишкін звернувся до органу захисту прав споживачів із заявою, де просив допомогти йому задовольнити свої вимоги, оскільки акумулятор є частиною телефону. Строк гарантії, на думку Мартишкіна, ще триває, оскільки останні шість днів перед зверненням до продавця, коли вийшов з ладу телефон, він був на студентській конференції в іншому місті, тому своєчасно не пред'явив свої вимоги.

Чи правомірна відмова продавця? Чи мають бути повернені гроші? Як розв'язати ситуацію згідно із законом?

Завдання №3

Машинобудівний завод «Моторінвест» звернувся до заводу

транспортного обладнання з вимогою заплатити штраф за ухиляння від укладення договору поставки обладнання в рамках державного контракту на 2021 р. Завод транспортного обладнання ще до звернення машинобудівного заводу з вимогою про укладання договору повідомив останній, що не має можливості поставляти технологічне обладнання, оскільки з березня 2021 р. на заводі буде проводитись реконструкція, і після цього він перейде на випуск холодильного обладнання.

Чи мотивовані докази заводу транспортною обладнання? Як необхідно вирішити справу?

Завдання №4

Між ПАТ «Сокіл» та МПП «Колос» був укладений договір ренти, відповідно до якого ПАТ «Сокіл» отримало від МПП «Колос» нежитлову будівлю. Платник ренти – ПАТ «Сокіл» – за договором сплачував МПП «Колос» безстрокову ренту у сумі 5000 гривень на місяць. За прострочення сплати ренти було встановлено проценти у розмірі 15 відсотків річних.

Згодом одержувач ренти – МПП «Колос» – звернувся до платника ренти ПАТ «Сокіл» з претензією, вимагаючи за прострочення ренти строком у два місяці сплатити проценти. Крім того, одержувач ренти наполягав на переданні отриманого майна у заставу для забезпечення договору ренти та просив застрахувати ризик прострочення платежів платником ренти. Передбачалося також обмежити на три роки право платника ренти на відмову від договору.

У відповіді платник ренти претензію не визнав, вказуючи на такі обставини:

а) сплата процентів неможлива, оскільки працівники фірми були у відпустці і не могли здійснити розрахунки. Крім того, відповідно до Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» сплата процентів не передбачена;

б) застава і страхування не є обов'язковими, тому на це платник ренти не згодний;

в) право платника ренти на відмову від договору не можна обмежити за законом, тому ці договірні умови не можуть бути прийняті.

Не задоволені результатом розгляду претензії, представники одержувача ренти подали до господарського суду позовну заяву.

Яке рішення має прийняти господарський суд?

Завдання №5

Вісімнадцятирічний Іваненко домовився з Єльченком, що передасть йому свій автомобіль за договором довічного утримання, а останній буде довічно надавати йому харчування та забезпечувати одягом. Погодившись з умовами майбутнього договору, сторони звернулися до нотаріуса.

Нотаріус відмовив у посвідченні вказаного договору через такі підстави:

1) відчужувачем за договором довічного утримання може бути лише непрацездатна за віком чи станом здоров'я особа, а Іваненко не є таким;

2) за договором довічного утримання може відчужуватись лише нерухоме майно;

3) через викладені обставини слід укласти договір купівлі-продажу чи ренти.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правий нотаріус?

Завдання №6

У грудні місяці держадміністрація Мелітопольського району направила машинобудівному заводу проект державного контракту на поставку в березні наступного року для потреб міста 20 одиниць дорожньо-ремонтних комбайнів. Завод відмовився підписати договір і повідомив державного замовника, що в листопаді він уклав договори з покупцями на продаж всіх комбайнів планового виробництва і виконати замовлення зможе тільки через рік. Однак зважаючи на те, що комунальним службам міста вкрай потрібні вказані машини, завод згоден випустити понад план 20 машин, але за умови, що замовник повністю забезпечить його всією необхідною сировиною і комплектуючими деталями і оплатити поставлені машини в іноземній валюті.

Адміністрація міста звернулася до господарського суду з вимогою зобов'язати завод, який є монопольним виробником дорожньо-ремонтних машин, укласти державний контракт.

Яке рішення має прийняти господарський суд?

Завдання №7

5 жовтня швейна фабрика звернулася до господарського суду з позовом до заводу галантерейних виробів про стягнення 10 тис. грн. неустойки за недопоставку в період з 1 серпня 2019 р. по 30 червня 2020 р. гудзиків, а також 30 000 грн. відшкодування заподіяної недопоставкою шкоди. При розгляді спору в суді було встановлено, що згідно з довготерміновим договором завод повинен був щомісяця поставляти фабриці фурнітуру, яка необхідна для пошиття верхнього одягу. Однак завод систематично порушував свої договірні зобов'язання, тому при підписанні специфікації на поточний рік на вимогу фабрики у договір було включено положення, згідно з яким, у випадку порушення строків поставки завод відшкодовує їй заподіяні збитки в твердій сумі 30 000 грн. Факту прострочення і недопоставки товарів кожного місяця завод не заперечував, але стверджував, що фабрика пропустила строк позовної давності. Щодо завданих збитків завод погодився відшкодувати фабриці тільки фактично понесені збитки у розмірі 12,5 тис. грн., підтверджені наданими фабрикою документами-розрахунками.

Чи можливе встановлення в договорі поставки заздалегідь визначеного розміру відшкодування збитків? Який строк позовної давності передбачений законодавством за позовами про стягнення неустойки? Яке рішення повинен винести господарський суд?

Завдання №8

Власник квартири Якін звернувся до нотаріуса за посвідченням правочину купівлі-продажу житла, за яким квартира переходила б у власність Кожіна.

Нотаріус відмовив у посвідченні договору за таких підстав: по-перше, квартира була отримана Якіним, у 2015 році за договором купівлі-продажу, що

zareєстрований на товарній біржі й нотаріально не посвідчений; по-друге, Якін самочинно перепланував квартиру, без дозволу місцевого виконкому, що суперечить житловому законодавству України.

Чи вірні дії нотаріуса? Які документи необхідні для продажу житла?

Завдання №9

При укладанні договору контрактації плодів, ягід, сухофруктів і меду фермерське господарство запропонувало включити в договір обов'язок заготівельної організації приймати продукцію в місці виробництва і вивозити її власним транспортом. Заготівельна організація в свою чергу запропонувала записати в договорі положення, згідно з яким виробник повинен доставляти продукцію на приймальний пункт власним транспортом. Окрім того, виник спір про термін поставки вишні. Господарство збиралося 30% вказаної продукції поставити в червні, а 70% – у липні. Заготівельна організація наполягала на тому, щоб вся вишня була поставлена в липні. Спір між сторонами було передано до господарського суду.

Як вирішити вказаний спір?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Договір купівлі-продажу.* Вивчення даної теми пов'язане із необхідністю встановлення спільних та відмінних ознак договорів про передачу майна у власність. Купівля-продаж є основним та найбільш розповсюдженим договором даної групи договірних зобов'язань, а тому першим кроком має стати засвоєння правових властивостей саме цього договору. Встановлення специфіки інших договірних зобов'язань, що опосередковують передання майна у власність, рекомендується здійснювати шляхом їх порівняння з купівлею-продажу. Порівняння слід проводити за такими критеріями: законодавче визначення договору, його правова мета, юридична характеристика, істотні умови договору, статус сторін, форма договору, права та обов'язки учасників, правові наслідки невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

На підставі понятійних ознак договору купівлі-продажу слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Договір контрактації.* Спираючись на характеристику договору контрактації необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в

практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Договір постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу.* Керуючись характерними ознаками договору постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. *Договір ренти.* Керуючись характерними ознаками договору ренти необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

5. *Договір довічного утримання (догляду).* Спираючись на характеристику договору довічного утримання (догляду) необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

6. *Договір дарування.* Керуючись характерними ознаками договору дарування необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 27: Договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації зобов'язальних правовідносин, що виникають на підставі укладення договорів

про передачу майна у тимчасове володіння та користування

Кількість годин:

денна форма навчання – 4

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні та відмінні риси договорів про оплатну передачу майна у тимчасове володіння та користування. Види таких договорів.
2. Договір найму (оренди) житла.
3. Договір позички.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 275–355.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 124–150.

Завдання №1

Іваненко вселився у трикімнатну квартиру Дощина за договором найму. Договір було укладено на п'ять років і посвідчено нотаріально.

Через шість місяців з дня укладення договору Дощин оголосив про продаж квартири за 450 000 грн. Знайшовся покупець, Якін, який погодився на купівлю квартири й хотів використовувати її для власного проживання. Він же повідомив Іваненка, щоб той після оформлення документів про купівлю квартири звільнив її.

Іваненко квартиру звільняти не збирався. Більше того, він вказав, що сам хоче купити квартиру за вказаною ціною і як наймач має переважне право перед іншими особами на її придбання. Дощин не погодився з цим, оскільки, на його думку, він, як власник, вправі обирати покупця квартири сам.

Як слід вирішити спір? Чи має бути розірваним строковий договір найму зі зміною власника житла?

Завдання №2

Горський взяв напрокат фортепіано терміном на один рік, уклавши відповідний договір з організацією прокату. У зв'язку з виїздом в 3-місячне відрядження Горський передав фортепіано у тимчасове користування своєму

сусідові Хмельову з умовою, що він сплачуватиме вартість прокату за той час, поки фортепіано буде знаходитися в його квартирі. Хмельов поставив фортепіано на вільне місце біля вікна, через що у останнього розсохлась та тріснула задня дека. Після закінчення строку правочину Горський повернув фортепіано організації прокату. Проте після огляду фортепіано наймодавець прийняти його відмовився і запропонував Горському відремонтувати фортепіано за свій рахунок. Горський відмовився виконати цю вимогу, пославшись на те, що винуватцем псування фортепіано є сусід Хмельов.

Чи мав право Горський передавати фортепіано Хмельову? Чи можливо, щоб Хмельов сплачував вартість прокату фортепіано замість Горського і яким чином? За чий рахунок потрібно відремонтувати фортепіано? Чи має право Горський вимагати компенсації збитків від Хмельова?

Завдання №3

Тулін взяв на прокат легковий автомобіль без екіпажу. По дорозі до місця відпочинку на вузькій частині шосе автомобіль під керуванням Туліна зіткнувся із зустрічною автомашиною, внаслідок чого було зім'ято крило і ушкоджено фару. В акті про дорожньо-транспортну подію вказано, що, крім фари і крила, ще пошкоджений двигун.

Тулін не погодився відшкодувати вартість ремонту двигуна, бо пошкодження, вказане в акті, було помічене при передачі автомобіля в прокат, про що усно Тулін заявив працівнику організації прокату і вимагав замінити автомобіль, але змушений був прийняти його, бо не було іншого.

Чи несе наймодавець відповідальність за те майно, яке передав наймачу? Чи обґрунтовані докази Туліна про відшкодування витрат на ремонт?

Завдання №4

Відповідно до правочину між об'єднанням «Верстатозавод», деревообробним комбінатом і банком «Грот», останній зобов'язався придбати та передати в користування ДОК комплект нових деревообробних верстатів на умовах повернення коштів банку і додаткової плати в сумі 13% щорічно від суми правочину протягом 5 років. Два роки ДОК виплачував платежі справно, а потім, після пожежі, перестав, пояснюючи це тим, що верстати стали непридатними, а ризик їх загибелі лежить на власникові. Внаслідок цього і припинились договірні відносини між сторонами.

Дайте кваліфікацію відносин, що склалися між сторонами. Які особливості цих відносин у наведеному випадку та їх різновиди? Дайте обґрунтований висновок у справі.

Завдання №5

Після закінчення ЗВО подружжя Шульги в липні 2020 року були направлені в Київський РВ ХМУ УМВСУ в Харківській області, де звернулись з проханням про постановку на квартирний облік. В РВ їм відмовили на тій підставі, що РВ не веде квартирної обліку і свого будівництва не здійснює, і порадили звернутись до районної Ради.

Розглянувши заяву, райвиконком у постановці на квартирний облік подружжю відмовив з посиланням на такі підстави: в м. Харкові в приватизованій двокімнатній квартирі житловою площею 38 кв. м. проживають батьки дружини, вона там зареєстрована за місцем проживання і проживає.

Крім того, було вказано, що начебто Харківська міська Рада прийняла рішення, згідно з яким на квартирний облік у місті беруться лише особи, які працюють на підприємствах комунальної власності, а всі інші мають забезпечувати себе житлом на ринкових умовах.

На прийомі у прокурора, куди подружжя Шульги звернулось із скаргою, вони пояснили і надали відповідні докази, що поселитись у квартиру батьків дружини вони не можуть, оскільки батьки, що є єдиними власниками квартири згідно з приватизаційними документами, не дають дозволу на вселення зятя, який проживає і зареєстрований за місцем проживання в гуртожитку інституту. Крім цього, як їм здається, постанова міськради суперечить чинному житловому законодавству України.

Чи є правомірними відмова батьків у поселенні чоловіка доньки в квартиру і відмова райвиконкому в прийнятті на квартирний облік і чи є вихід із становища, що склалось? Яке право на житло мають члени сім'ї власника приватизованого житла згідно з ЦК України? Дайте письмовий висновок.

Завдання №6

Мазур при переведенні з Бахмутського РВ УМВС України в Луганській області в УМВС України у Харківській області був взятий на квартирний облік в м. Харкові в жовтні 2021 року за місцем проживання. Вважаючи, що його повинні взяти на облік за даними постановки на квартирний облік в м. Бахмут (грудень 2011 року), він подав скаргу на ім'я голови районної ради.

При повторному розгляді матеріалів було встановлено, що Мазур залишив однокімнатну приватизовану квартиру в м. Бахмут сім'ї своєї старшої дочки і в м. Харкові проживає за договором найму в приватизованій двокімнатній квартирі свого самотнього батька. На підставі встановленого виконком районної ради констатував, що Мазур сам штучно погіршив свої житлові умови. Підстави для взяття його на квартирний облік відсутні. Мазур оскаржив рішення виконкому в суді.

Яке рішення необхідно винести по скарзі? Які підстави для взяття на квартирний облік? Як визначається дата взяття на квартирний облік при переведенні?

Завдання №7

Після трагічної смерті батьків неповнолітній Донченко виховувався у дитячому будинку сімейного типу, а потім у школі-інтернаті для дітей-сиріт. Двокімнатна квартира, де він проживав з батьками, була розподілена за чергою осіб, що потребують поліпшення житлових умов.

Повернувшись після закінчення школи-інтернату, 17-річний Донченко звернувся до районної Ради із заявою про повернення йому квартири батьків. У прийнятті такої заяви йому відмовили і пояснили, що він може тепер одержати

житло на загальних підставах і при умові, що буде працювати. Вважаючи таке рішення неправомірним, він звернувся в службу у справах дітей за роз'ясненням його прав.

Надайте письмову консультацію.

Завдання №8

Курило була засуджена на два роки позбавлення волі і після оголошення вироку взята під варту. В однокімнатну квартиру, де до того вона проживала, через місяць за ордером вселилась Жукова, яка потребувала поліпшення житлових умов.

Розглянувши касаційну скаргу на вирок суду, суд вищої інстанції замінив позбавлення волі на виправно-трудова роботи. Курило була звільнена з-під варти. Вона звернулась з позовом про визнання виданого Жуковій ордера недійсним і її виселення.

Яке рішення повинен прийняти суд щодо вказаної цивільної справи? Чи змінилося б рішення, якщо вирок суду щодо кримінальної справи залишився б у силі, а Курило була амністована?

Завдання №9

Виконком районної ради пред'явив позов до подружжя Костенків про їх виселення без надання іншого житла. Позивач вказував, що відповідачі заселились в однокімнатну квартиру у 2016 р. для догляду за наймачем Пурич. Вони були зареєстровані за місцем проживання, про що зроблені відмітки в їх паспортах. У січні 2021 р. Пурич померла, але відповідачі квартиру звільнити відмовились.

Подружжя Костенків пред'явили зустрічний позов про визнання за ними права на спірне житло, посилаючись на те, що проживали з Пурич однією сім'єю, вели спільне господарство, здійснювали за нею догляд.

Як повинен вирішити цю справу суд?

Завдання №10

Акціонерне товариство «Яна» орендувало у заводу «Нік» комп'ютери й автомобілі ГАЗ-53 та ЗІЛ-130. За умовою договору орендар повинен був 27 березня 2022 року повернути орендодавцеві комп'ютери й автомобілі.

Орендар на надіслані йому нагадування від 28.03.2022 р. цей обов'язок не виконав. Орендодавець відрядив за місцезнаходженням орендаря (за 100 км) з 10.04.2022 р. робітників і транспорт для прийому майна, яке знаходиться в орендаря, і доставки його в місце свого розташування.

Зразу після отримання майна завод пред'явив позов до АТ «Яна» про стягнення 320 тис. грн, включивши до суми позову: вартість капітального ремонту автомобілів та комп'ютерів; вартість паливо-мастильних матеріалів; вартість зіпсованих комп'ютерних програм; витрати на відрядження і заробітну плату водіїв та вантажників заводу; орендну плату за весь час, коли майно знаходилось у АТ «Яна» після закінчення строку оренди. Відповідач позову не визнав.

Крім того, було вказано, що завод не узгодив з АТ «Яна» своє рішення

про те, щоб забрати здане в оренду майно, тому сам повинен нести витрати за свої односторонні дії. Щодо поломок комп'ютерів і машин, то за це АТ «Яна» платити не повинно, оскільки капітальний ремонт повинен виконувати за свій рахунок орендодавець.

Чи обґрунтовані позовні вимоги орендодавця про витребування в орендаря:

- 1) вартості капітального ремонту автомобілів та комп'ютерів ;*
- 2) вартості зіпсованих комп'ютерних програм;*
- 3) вартості ПММ, витрачених на перегонку автомобілів і перевезення комп'ютерів;*
- 4) коштів на відрядження і зарплату водіям і вантажникам;*
- 5) орендної плати за час, коли майно знаходилося в АТ після закінчення строку договору?*

Чи відповідають заперечення орендаря заявленим орендодавцем вимогам? Яке рішення повинен винести господарський суд?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Загальні та відмінні риси договорів про оплату передачу майна у тимчасове володіння та користування. Види таких договорів. Засвоєння навчального матеріалу даної теми пов'язане із необхідністю встановлення загальних та відмінних рис договорів про передачу майна у тимчасове володіння та користування. Для досягнення цієї мети рекомендується послідовно розглянути специфічні ознаки всіх договорів даної групи шляхом засвоєння законодавчого понятійного визначення кожного такого договору, його правової мети, юридичної характеристики, істотних умов, статусу сторін, форми договору, прав та обов'язків учасників, правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

На підставі понятійних ознак договорів даного виду вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Договір найму (оренди) житла. Спираючись на характеристику договору найму житла необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти

щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Договір позички.* Керуючись характерними ознаками договору позички вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 28: Договори про виконання робіт

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації зобов'язальних правовідносин, що виникають на підставі укладення договорів про виконання робіт

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 0

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні та відмінні риси договорів про оплатне виконання робіт. Види таких договорів.
2. Договір підряду на проектні та пошукові роботи.
3. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 356–396.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 150–179.

Завдання №1

Приватне підприємство «Фрегат» уклало з будівельною фірмою «Стела» договір підряду на ремонтно-будівельні роботи, яким, зокрема, передбачалося

відремонтувати приміщення, в якому буде знаходитись офіс замовника. В договорі передбачалася неустойка за прострочення виконання робіт підрядником. Роботи виконувалися з матеріалу підрядника.

У фірмі «Стела» не було спеціалістів-паркетників, тому для облаштування паркету в приміщенні було укладено договір субпідряду з приватним підприємцем Бузикіним. Останній зірвав строк виконання робіт через хворобу. Фірма «Стела» відмовилася сплачувати неустойку на користь ПП «Фрегат» за прострочення виконання робіт, оскільки зрив строків стався не з вини фірми «Стела».

ПП «Фрегат» звернулося з претензією до фірми про розірвання договору підряду та компенсацію збитків, оскільки угода з Бузикіним була укладена підрядником без погодження із замовником.

В якому випадку підрядник може залучати субпідрядника? Хто у вказаних відносинах є генеральним підрядником, а хто – субпідрядником? Розв'яжіть цю ситуацію. Чи є підстави для розірвання договору підряду та стягнення збитків і неустойки?

Завдання №2

За договором підряду на будівельні роботи з будівництва житлового будинку замовником, громадянином Віславським, та підрядником, ТОВ «Будтех», було підписано твердий кошторис. Робота виконувалася з матеріалу підрядника.

Згодом виявилось, що ціна на будівельні роботи зросла через підвищення вартості матеріалів. Щоб не зірвати строки робіт, підрядник самостійно вніс зміни в кошторис, у результаті чого ціна договору зросла на 15 відсотків.

Замовник зі зміною кошторису не погодився й наполягав на виконанні робіт за попередніми цінами. Підрядник, навпаки, повідомив, що у разі не підписання нового кошторису замовником він звернеться до суду з вимогою про примусове стягнення з останнього різниці у вартості виконаних робіт.

У чому юридична сутність кошторису? В чому різниця між твердим та приблизним кошторисом? Розв'яжіть ситуацію.

Завдання №3

За договором побутового підряду Грищенко замовив пошиття одягу з власного матеріалу в ательє.

Підрядник видав замовникові корінець документа з назвою «Замовлення на роботи», де вказав строк виконання робіт та ціну – 5 000 гривень. За несвоєчасне виконання робіт передбачалася неустойка.

Підрядник прострочив виконання робіт на три дні. Неустойку сплачувати відмовився через те, що замовник не прийшов на чергову примірku. Останній не зміг своєчасно прийти на примірku через службове відрядження.

Підрядник при видачі замовлення наполягав, щоб замовник додатково сплатив раніше не обумовлені гроші у розмірі 500 гривень, оскільки костюм був запакований та відпрасований.

Чи був належно укладений договір? Розв'яжіть ситуацію згідно з вимогами законодавства.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Загальні та відмінні риси договорів про оплатне виконання робіт. Види таких договорів. Засвоєння навчального матеріалу даної теми пов'язане із необхідністю встановлення загальних та відмінних рис договорів про виконання робіт. Для досягнення цієї мети рекомендується послідовно розглянути специфічні ознаки всіх договорів даної групи шляхом засвоєння законодавчого понятійного визначення кожного такого договору, його правової мети, юридичної характеристики, істотних умов, статусу сторін, форми договору, прав та обов'язків учасників, правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

На підставі понятійних ознак договорів даного виду вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Договір підяду на проектні та пошукові роботи. Спираючись на характеристику договору підяду на проектні та пошукові роботи необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Керуючись характерними ознаками договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 29: Договори про надання послуг

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації зобов'язальних правовідносин, що виникають на підставі укладення договорів про надання послуг

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні положення про договори з надання послуг: предмет договору, умови виконання. Загальні та відмінні риси договорів про надання послуг. Види таких договорів.

2. Договір позики, кредитний договір, договір банківського вкладу.

3. Договір банківського рахунку. Розрахунки. Загальні положення про розрахунки.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 397–619.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 179–240.

Завдання №1

До суду звернулась громадянка Петренко, яка пояснила, що 23 липня 2022 року придбала два квитки на поїзд Київ-Харків на себе і свого неповнолітнього онуку. Однак фактично до м. Харків вказаний поїзд прибув 24 липня 2022 року о 10 годині 30 хвилин, тобто із запізненням на 12 годин. Причиною затримки руху поїзда стала надзвичайна ситуація – пожежа на залізничному шляхопроводі. Оскільки під час вимушених зупинок поїзда посадові особи АТ «Укрзалізниця» не повідомляли їх як пасажирів про причини затримки руху, не забезпечили водою та продуктами харчування і вони з онуком переживали через невизначеність свого становища, що призвело до нервових розладів, депресивного стану та погіршення самопочуття, позивачі просили стягнути на їхню користь завдану моральну шкоду.

Чи підлягає позов задоволенню, якщо так, то за яких умов? Проаналізуйте ситуацію, що склалася.

Завдання №2

У жовтні 2021 року мати неповнолітньої Костенко звернулась до суду з позовом до ТОВ «Селяночка», в якому просила стягнути на її користь матеріальну шкоду в сумі 9000 грн., заподіяну крадіжкою її майна з ячейки для ручної кладі в приміщенні супермаркету ТОВ «Селяночка» та моральну коду в розмірі 1000 грн., яку обґрунтовує отриманим в результаті крадіжки її неповнолітньою донькою стресом, необхідністю в святкові дні займатись зміною дверних замків, порушення життєвих планів.

Суд встановив, що неповнолітня Костенко залишила в ячейці для ручної кладі сумку з особистими речами (ключами від квартири, мобільним телефоном, та іншими речами) тому, що в цій сумці знаходились речі, що продаються також в цьому супермаркеті. Рішенням суду першої інстанції позов було задоволено в повному обсязі.

Проаналізуйте правовідносини, що виникли. Підготуйте обґрунтування правової позиції однієї з сторін.

Завдання №3

Мати Коробкова застрахувала життя та здоров'я свого повнолітнього сина Григорія 16 жовтня 2021 р. строком на один рік.

Через три місяці, 16 січня 2022 р., Григорій потрапив у автокатастрофу й пошкодив ноги. Мати повідомила про це страхову компанію через три дні після страхового випадку.

Страхова компанія відмовила у виплаті страхової суми через такі обставини: оформлення страхового випадку було здійснено з порушенням строків, встановлених законом, а саме – 29 січня 2022 р., що сталося через недбалість страхового агента, який за це був звільнений з роботи; водій автомобіля, в якому перебував під час автокатастрофи Григорій, відшкодував останньому шкоду, завдану ушкодженням здоров'я, тому вже немає підстав для сплати страхової суми.

Що таке страхування на користь третьої особи? У чому особливості цього договору? Проаналізуйте ситуацію з точки зору закону й дайте юридичний висновок.

Завдання №4

Вироком суду Тараненко та Кіндратенко були засуджені за крадіжку майна Вірченко. При розгляді кримінальної справи був розглянутий цивільний позов Вірченко.

З засуджених солідарно було стягнуто на користь потерпілої 52 000. грн. Як зазначено в матеріалах справи, у Вірченко 11 січня 2022 р. було вкрадено шубу і запасні деталі до автомобіля, а 3 жовтня 2021 р. вона уклала договір добровільного страхування домашнього майна на суму 55 тис.грн строком на 2 роки. Договір було укладено з оглядом майна страховим агентом та виплатою йому страхового внеску готівкою.

Після винесення вироку Вірченко звернулася до страхової компанії з

вимогою про виплату їй страхового відшкодування у зв'язку з настанням страхового випадку, але в цьому їй було відмовлено. Дирекція страхової компанії обґрунтовувала свою позицію тим, що згідно з вироком суду із засуджених стягнуто 52 тис. грн. на користь Вірченко.

Чи відноситься вкрадене майно до об'єктів страхування? Чи настав страховий випадок? Як слід вирішити ситуацію?

Завдання №5

У жовтні 2021 року до суду звернулась громадянка Журавель, яка зазначала, що 4 грудня 2020 року між нею та ПАТ «Земельний банк» було укладено договір банківського вкладу «Найліпший» та одночасно укладено договір банківського рахунку з його розрахунково-касовим обслуговуванням.

Згідно з умовами договору банківського вкладу «Найліпший» позивачка мала право на поповнення рахунку грошовими внесками та на дострокове отримання суми депозиту з нарахуванням відсотків за весь час зберігання коштів на рахунку.

У період з 4 грудня 2020 року до 2 вересня 2021 року вона внесла на свій рахунок кошти в сумі 390 тис. грн.

Ураховуючи відсотки на внесок, часткове їх отримання та часткове отримання самого внеску, станом на 24 жовтня 2021 року сума коштів на рахунку становила 381 482 грн. 73 коп.

11 жовтня 2021 року вона зверталась до ПАТ «Земельний банк» з письмовими заявами про закриття банківського рахунку та повернення вкладу, однак відповідач відмовив їй у задоволенні заяв.

Вважаючи, що такими діями відповідача порушено її права, просила її позовні вимоги задовольнити та стягнути з відповідача на її користь суму банківського вкладу в розмірі 381 300 грн., пеню в розмірі 0,5% за кожний день прострочення зобов'язання від суми 381 300 грн. за період з 4 жовтня 2008 року до 26 жовтня 2008 року, 3% річних за користування коштами в сумі 381 300 грн. у розмірі 689 грн. 50 коп., моральну шкоду в сумі 1 700 грн., та судові витрати.

Дайте правовий аналіз правовідносинам, що склалися. Чи підлягають позовні вимоги задоволенню?

Завдання №6

У ході укладання договору на поставку сировини між шкіряним заводом і підприємством по виготовленню спортінвентаря виникли розбіжності щодо форм і порядку проведення розрахунків. Представник шкірзаводу наполягав на внесенні в договір пункту про те, що розрахунки повинні здійснюватися лише у формі покритих безвідкличних акредитивів. Причому кошти, на думку представника, мають перераховуватися на рахунок постачальника (шкірзаводу) до відправки сировини покупцю. Директор підприємства «Спортінвентар» виступив проти внесення такого пункту, бо вважав, що акредитивна форма розрахунків застосовується тільки як санкція за порушення розрахункової дисципліни і не може застосовуватися до добросовісного покупця. Замість

вищевказаної форми безготівкових розрахунків директор запропонував розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Оцініть докази сторін. Дайте порівняльну характеристику таких форм безготівкових розрахунків, як акредитив і розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Завдання №7

Договором банківської позики передбачалось повернення клієнтом кредиту 17 липня 2022 року з уплатою процентів за користування кредитом.

Позичальник 26 травня 2022 року, звернувся до банку з клопотанням про надання відстрочки виплати боргу до 18 серпня 2022 року. Банк погодився надати відстрочку, але при умові, що процентна ставка буде збільшена на 3 пункти. На таких умовах одержати відстрочку клієнт не погодився. Після цього банк 31 травня 2022 року, вирішив розірвати договір достроково, а заставлені клієнтом (по договору застави) комп'ютери звернути у свою власність, оскільки не бачив реальної можливості повернення позичених коштів і виплати процентів у встановлений строк.

Клієнт оскаржив таке рішення банку в господарський суд, вказуючи на те, що частину коштів він міг би повернути до 17 липня 2022 року., а до кінця липня виплатити весь борг. Крім того, позичальник вважає, що банк не має права таким чином розпоряджатись заставленим майном.

Чи можливе надання відстрочки повернення кредиту? Якщо так, то на який строк і на яких умовах? Чи можлива сплата боргу частинами? Чи міг банк звернути у власність заставлене майно? Дайте мотивований висновок по справі.

Завдання №8

Приватне підприємство «АЛР» звернулося до банку «Грошовий» з проханням відкрити в ньому поточний рахунок. Банк запропонував ПП «АЛР» надати для відкриття рахунку такі документи:

- а) копії установчих документів та свідоцтва про державну реєстрацію;
- б) картку із зразками підписів директора та головного бухгалтера, що завірена нотаріально;
- в) ксерокопії паспортів директора й головного бухгалтера;
- г) довідки про взяття на облік в Облстаті, Пенсійному фонді, Фонді зайнятості;
- д) нотаріально завірнені копії свідоцтв про народження дітей директора та головного бухгалтера;
- е) документи про право на приміщення, в якому знаходиться виконавчий орган ПП «АЛР».

Директор ПП «АЛР» вважав, що вимоги банку щодо подачі деяких документів незаконні.

Визначіть цивільно-правову сутність та вид договору, що мали укласти сторони при відкритті поточного рахунку. Яким нормативним актом регламентується перелік документів, необхідних для відкриття поточного рахунку юридичної особи? Які документи слід подавати при відкритті поточного рахунку юридичної особи?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Загальні положення про договори з надання послуг: предмет договору, умови виконання. Загальні та відмінні риси договорів про надання послуг. Види таких договорів.* Вивчення матеріалу даної теми пов'язане із необхідністю встановлення загальних та відмінних рис договорів про надання послуг. Для досягнення цієї мети рекомендується послідовно розглянути специфічні ознаки всіх договорів даної групи шляхом засвоєння законодавчого понятійного визначення кожного такого договору, правової мети договору, юридичної характеристики, істотних умов, статусу сторін, форми договору, прав та обов'язків учасників, правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

На підставі понятійних ознак договорів даного виду вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Договір позики, кредитний договір, договір банківського вкладу.* Спираючись на характеристику договорів даного виду необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Договір банківського рахунку. Розрахунки. Загальні положення про розрахунки.* Керуючись характерними ознаками договорів даного виду вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 30: Договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії.

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації правовідносин, що виникають на підставі укладення договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії та про спільну діяльність

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні та відмінні риси договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
2. Договір про комерційну концесію.

Література та методичне забезпечення заняття.

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 620–680.
4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 240–275.

Завдання №1

Іванов, що є автором книги «Архітектура ХХ сторіччя», уклав ліцензійний договір з видавничою фірмою «Будкнига» (м. Харків). За договором ліцензіат мав використовувати об'єкт права інтелектуальної власності шляхом видання 2 тис. примірників книги та їх розповсюдження строком один рік. Умова про територію, на яку поширюються надані права, у договорі була відсутня. Винагорода, що мала сплачуватись Іванову, у договорі була вказана фіксованою сумою у дві тисячі гривень.

Через шість місяців після укладення цього договору Іванов уклав ще один аналогічний договір із фірмою «Польськевидавництво» (Польща), за яким книга перекладачами фірми перекладалася польською мовою і мала розповсюджуватись у Республіці Польща.

Фірма «Будкнига» відмовила Іванову у сплаті винагороди за договором, оскільки, за словами її генерального директора, ліцензіар повів себе нечесно,

уклавши ще один договір на ту ж книгу з іншою фірмою. Тому кошти на винагороду авторіві «Будкнига» спрямує на покриття своїх збитків, що виникли в неї через появу на ринку зайвого тиражу книги.

Іванов подав позов до суду щодо виплати авторської винагороди.

Дайте аналіз ситуації з посиланням на норми закону. Яке рішення має прийняти суд? На яку територію розповсюджується договір між Івановим та фірмою «Будкнига»? Чи можна укласти два договори на видання однієї і тієї ж книги з різними видавцями?

Завдання №2

Харківський механічний завод за договором передав товариству «Перспектива» комплект розробленої його спеціалістами конструкторської документації на виготовлення приладу для визначення вмісту нітратів в овочах та фруктах.

Згідно з умовами договору завод, крім документації, також зобов'язався передати досвід по налагодженню технологічного процесу.

Яким договором мають бути врегульовані відносини сторін? Які умови мають бути визначені в цьому договорі?

Завдання №3

ПАТ «Істомін» мало патент на виготовлення зварним методом вагонеток для перевезення сталі. Воно уклало договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності з фірмою «Общемаш» на строк три роки.

За п'ять місяців до цього ПАТ «Істомін» уклало ліцензійний договір щодо того ж об'єкта інтелектуальної власності з фірмою «Вагонремонт» строком на один рік.

Оскільки фірма «Общемаш» отримала виключні майнові права інтелектуальної власності, вона вимагала дострокового розірвання ліцензійного договору між ПАТ «Істомін» і фірмою «Вагонремонт». У претензії було вказано, що в протилежному випадку фірма «Общемаш» буде пред'являти позов до суду з вимогою про розірвання ліцензійного договору між ПАТ «Істомін» і фірмою «Вагонремонт» в примусовому порядку і компенсації спричинених збитків на суму сімсот тисяч гривень.

Дайте юридичний аналіз ситуації з посиланням на норми права. Чи аргументовані претензії фірми «Общемаш»?

Завдання №4

За договором між ПАТ «Вовчанські ковбаси» та приватним торговельним підприємством «До Вашого столу» (далі – ПТП) останньому надавалось право торгувати продукцією під торговельною маркою ПАТ «Вовчанські ковбаси».

При перевірці виявилось, що в магазині ПТП у продажу є м'ясні вироби інших товаровиробників, зокрема ХМК та ПАТ «Черкаська шиночка».

ПАТ «Вовчанські ковбаси» подало позовну заяву до господарського суду з вимогою до ПТП про припинення договору та стягнення з нього незаконно

отриманого прибутку. Одночасно були пред'явлені позови до названих товаровиробників про незаконне користування торговою маркою і виплату компенсації.

У відзиві на позов ХМК вказав, що у договірних зв'язках з ПТП не перебуває і продукцію йому для реалізації не поставляє, а наявні на момент перевірки м'ясні вироби його виробництва були придбані ПТП під час передсвяткового пільгового оптового розпродажу.

ПАТ «Черкаська шиночка» також заперечувало будь-які договірні зв'язки з ПТП. Звідки в нього з'явилися вироби «Черкаська шиночка» невідомо.

Як слід вирішити спори?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Загальні та відмінні риси договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.* Вивчення даної теми пов'язане із необхідністю послідовного розгляду питань щодо встановлення загальних та відмінних рис договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, порядку їх укладання та виконання. Обсяг прав, які передаються за даними договорами визначається так званою ліцензією. Слід звернути увагу на види ліцензій, які можуть видаватися ліцензіаром: виключна, одинична, невиключна.

На підставі понятійних ознак договорів даного виду вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Договір про комерційну концесію.* Необхідно з'ясувати: понятійні ознаки такого договору, його предмет та інші умови, форму укладення, права та обов'язки сторін. Спираючись на характеристики договорів даного виду слід здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 31: Договір про спільну діяльність. Договір простого товариства

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації правовідносин, що виникають на підставі укладення договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії та про спільну діяльність

Кількість годин:

денна форма навчання – 2

заочна форма навчання – 1

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні положення про спільну діяльність.
2. Договір простого товариства.

Література та методичне забезпечення заняття.

Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 620–680.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 240–275.

Завдання №1

Фермери Мун, Рябий та Осока уклали між собою договір простого товариства, за яким у сільгосппідприємства «Нива» взяли на відгодовування 200 телят з умовою забезпечити їх загальну вагу до 1 жовтня поточного року не менше 500 центнерів, а СП «Нива» зобов'язалось надавати фермерам необхідні корми, а для випасу – пасовище з багаторічними травами. Отриманий прибуток планувалось розподілити так: 50 відсотків СП, а інше – фермерам.

В результаті посушливого літа трава вигоріла і запланованої ваги телят не вдалося досягти. За рішенням фермерів вони придбали висівки та додавали в корм телятам.

У період виконання договору Осока поламав ногу і протягом двох місяців не брав участі у спільних справах фермерів. Замість нього телят випасав його малолітній син. Прибуток від продажу вирощеної великої рогатої худоби склав 780 тис. грн. З них СП «Нива» передало 300 тис. грн фермерам, інші залишило у себе з причини, що домовлена вага не була досягнута. Фермери заявили

вимогу про рівний поділ виторгу. На обґрунтування свого позову вони посилались на те, що надане пасовище не відповідало встановленим вимогам (трава вигоріла) через спекотне літо і телята просто не могли набрати потрібної ваги. Крім того, вони додатково витратились на придбання висівок та меляси. На їх думку, прибуток повинен ділитися відповідно до умов договору.

Крім того, СП «Нива» реалізувало не всіх телят, а частину з них залишило для забезпечення відтворення та збільшення свого продуктивного стада.

Одночасно спір виник між товаришами. Мун, який організовував всю справу, взяв собі 150 тис. грн., Рябому віддав 100 тис. грн., а Осоці – інші 50 тис. грн. Останній вважав такий поділ несправедливим, оскільки він зламав ногу під час випасу телят (виробнича травма), і до того ж, його заміняв син та інші члени сім'ї.

Як необхідно вирішити спір?

Завдання №2

У 2019 р. Семенець отримала в садовому товаристві «Хуторок» земельну ділянку площею 0,12 га і звернулася до свого брата з проханням про допомогу в освоєнні цієї ділянки. Вони уклали між собою договір про спільну діяльність з експлуатації ділянки та будівництва садового будинку, за яким усі витрати на будівництво, рекультивацію землі, придбання посадкового матеріалу, сплату членських та цільових внесків ділили порівну.

Протягом кількох років домовленість виконувалась, і між братом та сестрою не виникало спорів. Проте в 2022 р. вони посварились, і брат заборонив сестрі користуватися ділянкою. Брат на обґрунтування своєї правоти доводив, що після того, як сестра отримала ділянку, вона її передала брату, і той сам як інвалід-пенсіонер у весняно-літній сезон постійно проживав там, освоював земельну ділянку: висадив сад, збудував садовий будинок, на земельній ділянці та освоєних ним прилеглих безгосподарних ділянках вирощував овочі, якими забезпечував і свої потреби, і потреби сім'ї сестри.

Семенець подала позовну заяву до суду з вимогою про заборону братові користуватися земельною ділянкою, а брат – пред'явив зустрічний позов про стягнення з неї 90 відсотків вартості будинку й насаджень, оскільки він сам здебільшого фінансував будівництво, звів будинок своєю власною працею та самостійно вирощував врожай.

Вирішіть ситуацію, що виникла. Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №3

Виробничий кооператив та ПАТ уклали між собою договір простого товариства про будівництво готельно-розважального комплексу, відповідно до якого кооператив повинен був збудувати його «під ключ», а ПАТ надати для забудови земельну ділянку, проектно-кошторисну документацію і повністю фінансувати будівництво.

Проектно-кошторисна вартість будівництва склала 12 млн. грн., з яких 5 млн. грн. ПАТ перерахувало кооперативу через 10 днів після підписання

договору. Оскільки в договорі було передбачено, що розпорядником коштів на будівництво є кооператив, то до початку будівництва та узгодження всіх пов'язаних з цим питань, він дозволив банку надати їх у тимчасовий кредит.

Через два місяці ПАТ звернулось до кооперативу з вимогою про надання звіту про хід будівництва та витрачання коштів. Кооператив заявив, що надана ділянка непридатна для будівництва комплексу (досить близько пливуні та поверхневі води, є ознаки зсуву ґрунту), тому до отримання додаткових висновків він до будівництва комплексу не приступав. Через місяць кооператив взагалі повернув отримані гроші ПАТ та запропонував розірвати договір.

Прибутки від експлуатації комплексу за договором повинні були ділитися порівну.

ПАТ не заперечувало проти розірвання договору, але вимагало винагороди за користування його коштами.

Як слід вирішити спір?

Завдання №4

За договором між міською радою м. Харкова та корпорацією «Макдональдс» передбачався інвестиційний проект, за яким міськрада надавала земельні ділянки для будівництва закладів швидкого харчування, а друга сторона – вкладала певні кошти в будівництво самих закладів та об'єктів сільськогосподарського призначення на території Харківського району для вирощування необхідної екологічно чистої продукції.

Крім того, ряду торговельних підприємств Харкова на конкурсних засадах надавалося право торгівлі ексклюзивними товарами, що випускаються підприємствами корпорації «Макдональдс».

Внаслідок того, що через протести громадськості довелося відмовитись від побудови закладу швидкого харчування на площі Конституції, корпорація скасував у договорі про спільну діяльність пункт про надання права торгівлі під своєю торговою маркою.

Два харківських торговельних підприємства, що виграли таке право на конкурсі й затратили кошти на переобладнання своїх магазинів та зміну в них інтер'єру, звернулись до міськради та корпорації «Макдональдс» з позовом про надання їм такого права.

Як слід вирішити справу?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Загальні положення про спільну діяльність.* Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників, що є критерієм основного поділу договорів даної групи на види. Слід звернути увагу на здійснення координації спільних

дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, порядок покриття витрат та збитків учасників, їх участь у результатах спільних дій.

2. *Договір простого товариства.* Керуючись характерними ознаками договорів даного виду вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 32: Недоговірні зобов'язання

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації недоговірних зобов'язальних правовідносин

Кількість годин:

денна форма навчання – 26

заочна форма навчання – 4

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
2. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
3. Рятуння здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
4. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
5. Деліктні зобов'язання. Правові умови виникнення деліктних зобов'язань, загальні положення про порядок та обсяг відшкодування завданої шкоди.
6. Зміст окремих видів деліктних зобов'язань.
7. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).

Література та методичне забезпечення заняття

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 683–801.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 275–313.

Завдання №1

Води під час весняної повені все більше підмивали беріг річки, і це загрожувало будівлям і земельним ділянкам. Громадянин Звягінцев вжив заходів для укріплення берегу, до якого прилягала його ділянка, відходами залізобетонного виробництва і будівельними відходами, які купив у будівельного об'єднання. Одночасно він укріпив і беріг, до якого прилягала земельна ділянка і будинок громадянина Карпова, який постійно проживав у місті, а будинок використовував для відпочинку. На вимогу Звягінцева пропорційно розділити між ними понесені витрати по укріпленню берега Карпов відповів, що на такі витрати він не уповноважував Звягінцева і не укладав з ним правочину. Більше того, якщо будинок був би знесений повинню, то він, як зареєстрований у ньому, мав би право на одержання житла.

Які особливості зобов'язань, що виникають у наведеній ситуації? Як необхідно вирішити справу по суті?

Завдання №2

Під час будівництва автомобільної магістралі проводилися підривні роботи. Внаслідок впливу вибухової хвилі був пошкоджений житловий будинок громадянина Криленка. Будинок знаходився в аварійному стані і підлягав капітальному ремонту, вартість якого становила 119 800 грн. Спеціалізоване управління, яке здійснювало підривні роботи субпідрядника, відмовилось від відшкодування шкоди, стверджуючи, що ним були вжиті усі заходи по забезпеченню безпеки підривних робіт: вони проводилися на підставі розрахунків (безпечна відстань, потужність вибухової хвилі, конструктивні властивості будівлі в небезпечній зоні тощо), зроблених підрядною будівельною організацією. Помилки в цих розрахунках і були причиною заподіяння шкоди.

Чи вправі Криленко вимагати відшкодування заподіяної шкоди? Хто є належним відповідачем по цій справі?

Завдання №3

У грудні 2020 року громадянка Савенко звернулась до суду з позовом до виробничого об'єднання «Електроприлад» і громадянина Костенка про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом. Позивачка зазначала, що вона працювала комірником, а потім кухарем дитсадка ВО «Електроприлад». 11 березня 2020 р. по дорозі з роботи додому вона була травмована автомобілем, керованим Костенком, який за цей злочин був засуджений. У зв'язку з травмою Савенко була встановлена інвалідність III групи, а з 2021

року – II групи. Згідно з висновком ЛТЕК від 18 липня 2021 р., вона втратила 70% професійної працездатності.

Оскільки нещасний випадок стався з нею по дорозі з роботи додому, позивачка вважала, що відповідальність за шкоду слід покласти на ВО «Електроприлад» та Костенко, і просила стягнути з відповідачів одноразово 111 723 грн. та 3000 грн. щомісяця.

Яке рішення має винести суд?

Завдання №4

Подружжя Титових пред'явило позов до громадянки Бабкіної про стягнення завданих збитків. Позовні вимоги мотивували тим, що громадянин Марченко, керуючи належною йому автомашиною «Жигулі», в якій знаходились його дружина і двоє дітей, допустив порушення правил дорожнього руху, що призвело до зіткнення з автомашиною «Москвич», яка належить позивачам. Внаслідок автоаварії подружжя Марченків загинуло, а їх дітям та позивачам у справі заподіяно тілесні ушкодження. Після смерті Марченків залишилось спадкове майно, спадкоємцями якого є неповнолітні діти. Опікуном призначена Бабкіна – відповідачка в справі. Винними діями водія «Жигулів» позивачам завдано збитків, які складаються з вартості ремонту автомашини «Москвич» і втраченого заробітку у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

Рішенням суду позов задоволено частково. Стягнуто на користь Титових 70313 грн. в рівних частинах кожному. Стягнення звернуто на частку в майні, належному Марченкам, яке перебуває в управлінні опікуна Бабкіної, на одержані нею зарплату і премію Марченка, а також нараховані Марченко, але не витребувані з місця роботи грошову компенсацію за невикористану відпустку та страхові виплати. У рішенні суду вказувалось про стягнення половини вказаних сум як таких, що є спільною сумісною власністю подружжя.

Чи правильне рішення прийняв суд? Хто повинен відшкодовувати шкоду і в якому обсязі, якщо заподіювач шкоди помер?

Завдання №5

Головний інженер заводу громадянин Фоменко і завідуючий гаражем громадянин Конюшко були направлені у відрядження в інше місто. Вони виїхали разом на автомобілі, який належав на праві приватної власності інженеру Фоменко. За кермом автомобіля знаходився завідуючий гаражем Конюшко, який мав посвідчення водія. В дорозі виникла дорожньо-транспортна пригода, внаслідок якої Фоменко загинув. Аварія виникла з вини водія. Вдова загиблого звернулась до суду з позовом до заводу про відшкодування шкоди. У суді вона посилялася на те, що нещасний випадок стався з вини водія, працівника заводу, і при виконанні ним службових обов'язків.

Як необхідно вирішити справу?

Завдання №6

Душевнохворий громадянин Юрченко, проникнувши до квартири

громадянки Савченко, пошкодив її майно на суму 45000 грн. Савченко звернулася з позовом про стягнення цієї суми з матері душевнохворого. У суді було встановлено: по-перше, що Юрченко не визнаний недієздатним у встановленому законом порядку; по-друге, що його мати під час заподіяння сином шкоди була тяжко хвора і знаходилась на стаціонарному лікуванні в лікарні.

Хто є належним відповідачем за позовом Савченко?

Завдання №7

З необережності 13-річного Ігоря виникла пожежа, внаслідок якої згоріли чотири приватні гаражі, у тому числі, гараж, автомашина та інше майно подружжя Велихів. При з'ясуванні обставин справи було встановлено, що власниця одного із згорілих гаражів Коріна, від'їжджаючи у відпустку, довірила свій гараж, в якому знаходилися кролі, а також зберігався мопед та пальне до нього, Ігореві, щоб він під час її відпустки годував кролів. Коли Ігор намагався завести мопед, який належав Кориній, від іскри зайнявся бензин, яким були облиті підлога та двері гаража, що і було причиною пожежі. Подружжя Велихів звернулося до суду з позовом до батьків Ігоря про відшкодування заподіяної шкоди. Суд цей позов задовольнив у повному обсязі.

Чи правильно вирішена справа?

Завдання №8

Товариство «Побутсервіс» за договором підряду з Мазуром виконало в його будинку капітальний ремонт системи опалення та водопроводу. Через декілька днів після закінчення ремонту Мазур виїхав у відрядження. В той час, коли Мазур був у відрядженні, внаслідок розриву радіатора опалення гаряча вода заливала декілька днів кімнати та майно. Були повністю зіпсовані меблі та інше майно, а також 2 шуби, які Мазур узяв на зберігання у сусіда.

При огляді радіатора було встановлено, що розрив виник внаслідок браку литва, який допущений заводом-виробником. Радіатори були закуплені в магазині «Будматеріали». Брак, допущений заводом, не міг бути виявлений при огляді під час купівлі та встановлення радіатора.

Хто і в якому порядку повинен відшкодувати шкоду, завдану Мазуру?

Завдання №9

Громадянин Марков, працівник відділу постачання комбінату, у службових справах прямував у транспортний цех, але був збитий маневровим тепловозом, який належав комбінату. Внаслідок цього він зазнав каліцтва і був визнаний інвалідом II групи. Рішенням суду з комбінату на користь Маркова була стягнута сума втраченого ним заробітку (з урахуванням призначеної пенсії), з посиланням на те, що шкода заподіяна джерелом підвищеної небезпеки. Комбінат оскаржив рішення суду, вважаючи, що треба врахувати допущену самим потерпілим необережність.

Вирішіть спір.

Завдання №10

Працівник поліції громадянин Дьомін під час виконання службових обов'язків незаконно затримав громадянина Левченка, при цьому заподіяв йому тілесні ушкодження. Левченко звернувся до суду з позовом до райвідділу поліції з вимогою відшкодувати заподіяну матеріальну та моральну шкоду. Суд у позові до райвідділу поліції відмовив, притягнувши як відповідача Дьоміна, та зобов'язав його відшкодувати заподіяну шкоду.

Чи правильне рішення суду? Як потрібно вирішити справу?

Завдання №11

Неповнолітні Сашко, 13 років, та Павло, 15 років, запалили багаття біля скирти соломи, внаслідок чого виникла пожежа і скирта повністю згоріла. Власник скирти звернувся до суду з позовом до батьків дітей. Районний суд урахував майновий стан відповідачів і задовольнив позов частково, стягнувши з них 18 тис. грн. солідарно.

Чи правильно вирішена справа? Які особливості відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми та малолітніми?

Завдання №12

Вироком суду за скоєння крадіжки були засуджені неповнолітні Щукін – 17 років, Малахов – 16 років, Федоров – 15 років і Титов – 14 років. Розглянувши позов про відшкодування шкоди, завданої злочином, суд стягнув з батьків 48 тис. грн солідарно. У зв'язку з цим мати Щукіна оскаржила рішення суду, посилаючись на те, що вона непрацездатна і в неї немає коштів на відшкодування шкоди. Мачуха Титова вважала, що на неї незаконно накладена відповідальність, оскільки вона не є матір'ю засудженого, батька в нього немає, а опіка над ним не встановлена.

Чи правильно вирішена судом справа?

Завдання №13

Під час зіткнення автомобілів «Москвич» та «BMW» водій останнього з місця пригоди зник. Двом пасажиром автомобіля «Москвич» були завдані тілесні ушкодження різної тяжкості. Пошкодження автомобіля «Москвич» оцінені в 20000 грн. Водій «Москвича» громадянин Жуков відшкодував завдану внаслідок ДТП шкоду пасажиру Кащенко у розмірі 14200 грн та полагав свій автомобіль.

За фактом скоєння ДТП міським управлінням внутрішніх справ м. Харкова була порушена кримінальна справа. Органами внутрішніх справ водій «BMW» знайдений не був, а пасажир автомобіля «Москвич» Гаркавий пред'явив цивільний позов у кримінальній справі до Жукова про відшкодування завданої внаслідок ДТП шкоди. Жуков проти позову заперечував, пояснивши, що він розглядається у кримінальній справі як свідок.

Розкрийте зміст поняття «джерело підвищеної небезпеки». Який порядок відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки? Хто та в якому порядку має відшкодувати шкоду Гаркавому та

Кащенко?

Завдання №14

Учні початкової школи Семен, 9 років, і Борис, 10 років, організували у класі гру: кидали в підлогу і в класну дошку «стріли» (голки, прив'язані до олівців). Одна з невдало кинутих Борисом «стріл» влучила в око учню того ж класу Мухіну Михайлу, що призвело до видалення ока і тривалого лікування Михайла.

Батько Михайла пред'явив позов до батьків Бориса і до школи про відшкодування витрат на лікування Михайла, в тому числі вартості очного протеза, і занять з репетитором, якого довелося найняти, щоб Михайло не відстав у навчанні.

Суд стягнув суми, які вимагалися, з батьків Бориса і класного керівника школи солідарно, посилаючись на те, що класний керівник не здійснювала належного нагляду за поведінкою учнів у класі під час перерви, а батьки Бориса погано виховували сина.

Серед матеріалів судової справи були:

а) наказ директора школи, яким класному керівнику була оголошена догана за безвідповідальність, виявлену у роботі з дітьми, і неприйняття заходів до припинення небезпечної гри;

б) характеристика школи на Бориса, у якій відзначалися його зразкова поведінка протягом усіх років навчання в школі, гарна успішність і слухняність. Жодних претензій до нього не висловлювалося і за місцем проживання.

Батьки Бориса і школа оскаржили це рішення суду.

Як слід розв'язати цю справу?

Завдання №15

Громадянин Ковальов на своєму автомобілі пересувався однією з вулиць Одеси, коли побачив, що перед ним частина дороги провалилась вниз. Щоб не потрапити в провалля, Ковальов різко повернув кермом вправо і вдарив автомобіль, що належав прокуратурі Одеської області, а той, у свою чергу, пошкодив автомобіль громадянина Перова.

В результаті низки аварій та провалля по магістральній вулиці на день було припинено рух. Завдана пошкодженням автомобілів матеріальна шкода: Ковальову – 45600 грн, прокуратурі – 70000 грн, Перову – 8200 грн. При оформленні протоколу по факту ДТП виявилось, що Перов був у стані легкого сп'яніння, у зв'язку з чим у нього було вилучене посвідчення водія і за матеріалами справи зроблений висновок, що він не зміг правильно оцінити обстановку і уникнути маневрування зіткнення автомобілів. Крім того, в автомобільну пробку потрапив автомобіль-морозильник, що перевозив морозиво. Внаслідок неможливості зберегти температурний режим було зіпсовано товару на 90000 грн.

Проаналізуйте ситуацію і виявіть, які склалися правовідносини. Яким чином, ким і кому буде компенсована матеріальна шкода?

Завдання №16

На зовнішній стороні балкона квартири громадянина Зленка були прикріплені лотки із землею, в яких вирощувались квіти. У вітряний день один із лотків зірвався і впав на кузов легкового автомобіля, який знаходився під балконом і належав громадянину Кутовому. В результаті події, за висновками товарознавчої експертизи, було завдано збитку на 20000 грн. Кутовий запропонував Зленку добровільно його відшкодувати. Однак той відмовився, посилаючись на те, що його вини у цьому нема, і якби не шквальний вітер, то лоток не зірвало б з його кріплення. Крім того, він посилався на те, що належний Кутовому автомобіль був припаркований з порушенням встановлених правил: не на проїжджій частині дороги, а безпосередньо під балконом, більше того – на клумбі, яку Зленко підтримував у належному стані – скопував землю, насаджував квіти, полов, поливав.

Які правовідносини виникли в даній ситуації? Які факти мають важливе значення для кваліфікації правовідносин? Визначіть, кому з означених осіб і ким буде компенсовано матеріальну шкоду.

Завдання №17

При виконанні службових обов'язків – рятуванні життя дитини, що опинилася у воді на колишньому кар'єрі, дільничний інспектор Ляшенко отримав травму. Внаслідок отриманої травми працівник поліції був визнаний особою з інвалідністю і йому була призначена пенсія з інвалідності. У зв'язку з інвалідністю він був звільнений з ОВС як такий, що не придатний для подальшого проходження служби. У встановленому порядку йому була призначена, але не виплачена матеріальна компенсація різниці між отриманим на момент звільнення грошовим утриманням та призначеною пенсією. Вважаючи це недостатнім, Ляшенко подав позов до суду про відшкодування УВС завданого збитку у вигляді втраченого ним грошового утримання. Крім того, він вимагав також компенсації моральної шкоди внаслідок вимушеного звільнення та безробіття.

Які правовідносини виникли в даному випадку і якими нормами права вони регулюються? Чи є підстави для задоволення вимог Ляшенка?

Завдання №18

ТОВ «Витязь» придбало у магазині фірми «КСС» для побутових потреб телевізор «Samsung» вартістю 28000 грн. Через 8 місяців трапилось самозаймання телевізора. Як встановила технічна експертиза, воно сталося внаслідок конструктивних недоліків. Від загоряння телевізора пошкоджено інтер'єр кабінету, прийшла у непридатність телевізійна підставка, закопчено кабінет та суміжні приміщення. Вартість ремонту та втрат склали понад 47000 грн.

ТОВ «Витязь» звернулось до продавця з вимогою про відшкодування заподіяного збитку. Продавець, аргументуючи, що він не є стороною у справі, оскільки не є виробником, відмовився відшкодувати збитки. Крім того, він надав

довідку, що в той час трапився стрибок напруги в електромережі, що й спричинило пошкодження не лише телевізора, але й інших електропобутових приладів.

Визначіть сторони в зобов'язанні та їх правове становище? Якими нормативними актами врегулювати ці правовідносини?

Завдання №19

16-річний Ігнатов разом з однолітками у дворі свого будинку грав у футбол. Від його сильного удару м'яч пройшов імпровізовані ворота, потрапив у відкрите вікно громадянки Шаповалової, і розбив кришталеву вазу вартістю 7700 грн, що стояла на підвіконні. Шаповалова вимагала від Ігнатова відшкодування завданого збитку. Ігнатов пояснив, що у вікно влучив ненавмисне, а грошей у нього, як у школяра, взагалі нема. Крім того, на воротах стояв воротар, який і повинен був впіймати м'яч.

Визначіть сторони в зобов'язанні. Проаналізуйте ситуацію та підготуйте обґрунтовану відповідь.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.* Недоговірні зобов'язання, як це витікає із їх назви, виникають не з факту укладання певного договору, а з односторонніх право- та неправомірних дій. Саме на підставах виникнення недоговірних зобов'язань необхідно зосередити свою увагу, вивчаючи матеріал даної теми. Такий підхід дозволить з'ясувати видові відмінності недоговірних зобов'язань. Важливим є також встановлення змісту недоговірних зобов'язань, для чого слід звернутися до розгляду прав та обов'язків учасників зобов'язальних правовідносин даного виду.

На підставі понятійних ознак правовідносин з публічної обіцянки винагороди необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.* Спираючись на характеристику правовідносин, що виникають на підставі вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є

перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.* Спираючись на характеристику правовідносин, що виникають на підставі рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. *Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.* Враховуючи вимоги законодавства щодо правових наслідків створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

5. *Деліктні зобов'язання. Правові умови виникнення деліктних зобов'язань, загальні положення про порядок та обсяг відшкодування завданої шкоди.* Враховуючи вимоги законодавства щодо специфіки несення деліктної відповідальності слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

6. *Зміст окремих видів деліктних зобов'язань.* Керуючись вимогами законодавства щодо змісту окремих видів деліктних зобов'язань вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

7. *Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).* Враховуючи вимоги законодавства щодо правових наслідків набуття, збереження майна без достатньої правової підстави необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового

виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Практичне заняття за темою № 33: Спадкові правовідносини

Навчальна мета заняття: виробити вміння юридичної кваліфікації спадкових правовідносин

Кількість годин:

денна форма навчання – 14

заочна форма навчання – 2

Місце проведення: навчальна аудиторія (номер аудиторії визначається розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Загальні положення про спадкування.
2. Спадкування за заповітом.
3. Спадкування за законом.
4. Прийняття спадщини.
5. Виконання заповіту.
6. Оформлення права на спадщину.
7. Спадковий договір.

Література та методичне забезпечення заняття.

Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

3. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 2/ В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. Харків : Право, 2011. С. 494–533.

4. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.2 / за ред. В. А. Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: Гельветика, 2016. С. 313–350.

Завдання №1

Катков, громадянин Білорусі, який постійно проживав у м. Харкові і мав там житловий будинок та інше майно, на власному автомобілі виїхав у довгострокове відрядження у Францію, де через кілька місяців помер.

Визначте місце відкриття спадщини Каткова.

Завдання №2

Внаслідок автомобільної аварії загинуло подружжя Никифорових. Чоловік помер на місці аварії, а дружина – через чотири години в лікарні. У подружжя Никифорових залишилось двоє дітей: син та дочка, а крім них, мати Никифорова віком 72 роки, батько Никифорової віком 65 років та дорослий непрацездатний брат Никифорова, який мешкав разом з подружжям Никифорових.

Визначте коло спадкоємців після смерті подружжя Никифорових.

Завдання №3

Після смерті громадянина Будякова залишилось майно, що складалось із автомашини, акцій ПАТ «Оболонь», земельної ділянки, отриманої у довічне користування, колекції марок, предметів домашнього вжитку та банківського вкладу в сумі 10000 доларів США. Дружина віком 50 років та повнолітня дочка проживали однією сім'єю з Будяковим, а його дорослий син зі своєю сім'єю – окремо. Після конфлікту в сім'ї він принципово не підтримував контактів з родичами. Дружина та дочка померлого вважали, що сину, який проживає окремо і не брав участі у накопиченні сімейного майна, нічого зі спадкового майна не належить.

Чи обґрунтована така позиція? Як має бути розділене спадкове майно?

Завдання №4

Сім'я громадянина Трушина складалась з: дружини віком 60 років, чоловіка дочки, яка померла за рік до смерті Трушина, та двох онуків. Трушин помер, залишивши заповіт, в якому єдиним спадкоємцем була зазначена померла дочка.

Яка в даному випадку підстава спадкування? Як має бути розподілене спадкове майно? Як його належало б розподілити, якби дочка Трушина померла через місяць після смерті свого батька, не встигнувши прийняти майно?

Завдання №5

Після смерті важко хворого громадянина Скорика залишилась спадщина, на отримання якої претендували: Петро – єдиний спадкоємиць за заповітом, що проживав разом із спадкодавцем і доглядав його 6 останніх років перед смертю; син Василь, що проживав окремо від спадкодавця і не підтримував з ним зв'язків; рідний брат Олексій – інвалід I групи, що проживав та працював в іншому місті. Петро в суді просив усунути від надання спадщини Василя на тій підставі, що останній злісно ухилявся від матеріальної допомоги батькові, про що були пред'явлені відповідні докази. Брат померлого Олексій просив суд включити його до складу спадкоємців як непрацездатного, хоча він і не отримував матеріальної допомоги від спадкодавця.

Як має бути вирішений такий спір?

Завдання №6

Громадянка Кленова з дитиною проживала з 2010 р. з громадянином

Бутовим однією сім'єю, не перебуваючи з ним у шлюбі. Дитина Кленової не була всиновлена Бутовим. За час спільного життя у них народилося ще двоє дітей, відносно яких Бутов визнавав своє батьківство з оформленням в органах ОДРАЦС. Кленова була на утриманні Бутова, здійснюючи догляд за дітьми та ведучи домашнє господарство. В 2021 р. Бутов помер, залишивши єдиним спадкоємцем за заповітом невсиновлену дитину Кленової. Інших родичів та утриманців він не мав.

Чи можуть Кленова та діти Бутова отримати спадщину після смерті Бутова?

Завдання №7

Громадянин Фетисов, що проживав зі своєю непрацездатною дружиною та працездатним братом у двокімнатній квартирі, залишив заповіт на свою половину квартири на користь сина від першого шлюбу, який проживав окремо. Решту майна, в тому числі предмети домашньої обстановки та банківський вклад в сумі 5 тис. доларів США, він заповів своїй дружині. Після смерті Фетисова в суд звернулася його дружина з позовом про визнання частково недійсним заповіту, складеного на користь сина. Свій позов вона мотивувала тим, що вона непрацездатна і користується правом обов'язкової частки. До суду звернувся також брат Фетисова з позовом про визнання заповіту недійсним, вказуючи, що він проживав однією сім'єю зі спадкодавцем протягом останніх 5 років до його смерті, доглядав брата і за письмовою домовленістю, посвідченою родичами на раді членів сім'ї, на якій був присутній син померлого, його визнали єдиним спадкоємцем брата.

Як слід вирішити спір.

Завдання №8

Михайлов, Іванова і Сизова звернулись до суду з позовом до Захарова про визнання частково недійсним свідоцтва про право на спадщину, яке було видане відповідно до заповіту Сіренка на ім'я відповідача. Одночасно позивачі просили визнати за кожним з них право власності в порядку спадкоємства на 1/3 частину будинку. Позивачі посилались на те, що, по-перше, в заповіті спадкодавець розпорядився на випадок смерті тільки відносно грошового вкладу, але нотаріальна контора помилково видала Захарову свідоцтво про право на спадщину на все майно, в тому числі і на будинок; по-друге, вони сплатили гроші заповідачу за відчуження будинку шляхом укладення заповіту, який він зобов'язувався не відмінити й не змінювати, про що є окремий письмовий документ, написаний власноручно заповідачем. У судовому засіданні нотаріус Айматова пояснила, що вона протягом недовгого часу складала текст двох заповітів: згідно з першим спадкодавець залишив будинок, який належав йому, в рівних частинах Михайлову, Івановій та Сизовій. Через 1 день на прохання спадкодавця був складений ще один заповіт, в якому вказувалось, що заповідач не позбавляє права спадкувати інших спадкоємців, але Захарову повинні відійти грошовий вклад та майно, що збережеться в натурі на момент смерті заповідача.

Як треба вирішити справу? Яким чином відбувається скасування та зміна заповіту? Чи можна оспорювати заповіт показаннями свідків?

Завдання №9

Громадянин Дяченко пред'явив позов до вдови Борисенка про відшкодування шкоди завданої каліцтвом. Позивач зазначив, що автомобіль під керуванням Борисенка скоїв ДТП, внаслідок якої йому завдані тяжкі тілесні ушкодження, що стали причиною повної втрати професійної працездатності. Посилаючись на те, що відповідачка в добровільному порядку відмовилась відшкодувати втрачений у зв'язку з каліцтвом заробіток, позивач просив стягнути з неї одноразово 18117 грн. і щомісячно по 3908 грн., а також моральну шкоду в розмірі 48765 грн. Суд задовольнив позов. У касаційній скарзі відповідачка просила скасувати рішення суду і звільнити її від відповідальності, посилаючись на те, що, як встановила судово-медична експертиза, її чоловік помер за кермом від серцевого нападу, і вже некерована машина завдала шкоди Дяченку, тому вона не повинна нести відповідальність за заподіяну після смерті чоловіка шкоду.

Проаналізуйте обставини справи і вкажіть, за які борги спадкодавця відповідає спадкоємець.

Завдання №10

Після смерті громадянина Маленка до його дочки Івасюк звернулась з позовом організація, в якому просила визнати право на спадщину за заповітом, що був складений Маленком у формі листа до друзів та посвідчений підписами двох осіб. У цьому листі Маленко вказував, що своє майно залишає побудованій на його гроші бібліотеці в селі, де він народився. Цей лист, на думку позивача, є заповітом померлого, якому повинна бути надана юридична сила. Івасюк позову не визнала і вказала, що, оскільки нотаріально посвідченого заповіту немає, лист його замінити не може.

Як повинна бути вирішена справа? Які правила посвідчення заповіту при свідках?

Завдання №11

Громадянка Василенко, вдова Хоменка, який помер 13 вересня 2007 року, звернулась до суду з позовом до В. Хоменко – матері померлого спадкодавця – про усунення її від спадщини. Василенко мотивувала це тим, що В. Хоменко залишила свого сина у віці одного року шести місяців, злісно ухилялась від його виховання та утримання.

Розгляньте підстави усунення від спадщини.

Завдання №12

Через рік після смерті громадянки Сирцової АТ «Світанок» звернулось з позовом до чоловіка померлої про відшкодування 30000 грн. Сирцова працювала завідуючою складом, і за період роботи виявилася недостача майна на цю суму, яка не була з неї стягнута внаслідок її смерті. Суд позов

задовольнив і стягнув з Сирцова як спадкоємця 30000 грн.

Чи правильне судове рішення?

Завдання №13

Після смерті громадянина Івенка між його спадкоємцями: дружиною, неповнолітньою дочкою Оксаною та повнолітньою дочкою Іриною, яка проживала окремо, виник спір про поділ майна. З усього майна, що знаходилось у квартирі померлого, суд поділив лише кришталі на суму 1500 грн, а інші речі: 667 книжок художньої літератури, три килими, два холодильники, два телевізори закордонного виробництва, два імпорتنі меблеві гарнітури, п'ять коштовних чайних і столових сервізів – відніс до предметів домашньої обстановки та вжитку.

Чи вірне рішення суду?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Загальні положення про спадкування.* Досягнення навчальних цілей даної теми здійснюється шляхом послідовного з'ясування понятійних ознак спадкового правонаступництва, суб'єктного складу правовідносин зі спадкування, об'єктів спадкового правонаступництва, видів спадкування, порядку прийняття та оформлення спадщини та інш. Особливої уваги заслуговують питання щодо специфіки спадкування за заповітом та за порядком, визначеним законом (спадкування за законом).

На підставі понятійних ознак спадкових правовідносин вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. *Спадкування за заповітом.* Спираючись на характеристику спадкування за заповітом необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. *Спадкування за законом.* Керуючись положеннями законодавства про спадкування за законом необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю

здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. *Прийняття спадщини.* Беручи до уваги законодавчі приписи щодо *прийняття спадщини* необхідно вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

5. *Виконання заповіту.* Враховуючи вимоги законодавства щодо виконання заповіту слід вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

6. *Оформлення права на спадщину.* Керуючись вимогами законодавства щодо оформлення права на спадщину вимагається вирішення одного із завдань (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

7. *Спадковий договір.* Спираючись на характеристику спадкового договору необхідно здійснити кваліфікацію соціальних зв'язків, описаних в практичному завданні (номер завдання визначається викладачем). Завдання виконується письмово в окремому зошиті. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. №1618-IV. *Голос України*. 2004. № 89-91.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Житловий кодекс УРСР від 30 червня 1983 р. № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
7. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
8. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 273.
9. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384.
10. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.
11. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477- IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
13. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 5. Ст. 28.
14. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : Закон України від 17 листопада 2009 р. № 1559-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#Text>
15. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.
16. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263.
17. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.
18. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.
19. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 11. Ст. 140.
20. Про заставу : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2654-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.

21. Про іпотеку : Закон України від 5 червня 2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>

22. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422.

23. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384.

24. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 1. Ст. 1.

25. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14 травня 2015 р. № 417-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>

26. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

27. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18 січня 2018 р. № 2269-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

28. Про приватизацію державного житлового фонду : Закон України від 19 червня 1992 р. № 2482-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12#Text>

29. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. № 266/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.

30. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2006, № 31, ст. 268

31. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.

32. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21 вересня 2006 року № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.

33. Про фінансовий лізинг : Закон України від 4 лютого 2021 р. № 1201-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.

34. Про Фонд державного майна України : Закон України від 9 грудня 2011 року № 4107-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>.

35. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 року № 2471-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>.

36. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. *Офіційний вісник України*. 2008. № 76. Ст. 2561.

37. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419. *Зібрання постанов Уряду України*. 1994. № 10. Ст. 249.

38. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2007 р. № 1064. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 2516.

39. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. №296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. №17. Ст. 632.

40. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р. №52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. №3307/5). *Офіційний вісник України*. 2000. №42. Ст. 1803.

41. Про затвердження Правил опіки та піклування : наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України №34/166/131/88 від 26.05.1999р. *Офіційний вісник України*. 1999. № 26. Ст. 1252.

42. Цивільне право. Загальна частина: навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.

43. Цивільне право. Особлива частина: навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін.; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

44. Цивільне право України: навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1 / за ред. В.А.Кройтора, О.Є.Кухарєва, М.О. Ткалича. Запоріжжя: "Гельветика", 2016. 384 с.

45. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10 листопада 2011 р. № 15-рп/2011. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1.

46. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення/ за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 320 с.

47. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 4: Об'єкти. Правочини.

Представництво. Строки / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєва. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 768 с.

48. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2011. 624 с.

49. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 6: Право інтелектуальної власності / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2011. 592 с.

50. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2012. 736 с.

51. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

52. Корпоративні правовідносини : монографія / Ю. М. Жорнокуй, С. О. Сліпченко, В. Г. Жорнокуй. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.

53. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69–80.

54. Мороз О.В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.

55. Мороз О.В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74.
[URL:http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf](http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf)

56. Мороз О.В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. URL: 2022. № 3. С. 58-64. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf

57. Рассказова В.В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. №5. С.67–70.

58. Ходєєва Н. В. Співвідношення публічних та приватних інтересів при здійсненні права на медичну таємницю та права роботодавця на отримання інформації про стан здоров'я працівника. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 108–113.

59. Вакулович Е.В. Особливості визначення істотних умов публічного договору. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С.88–92.
<https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10039>

60. Вакулович Е.В. Визначення меж дії принципу свободи договору в зобов'язальному праві (на прикладі публічного договору). *Актуальні проблеми*

вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 24–27.
http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/8.pdf

61. Чалий Ю.І. Режими диспозитивності в правовому регулюванні договірних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. №2 (101). С.72–83.

62. Чалий Ю.І. Цивільно-правовий договір як документ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. №4. С. 212–224.

Інформаційні ресурси

1. www.president.gov.ua – офіційна сторінка Президента України.
2. www.rada.gov.ua – Сервер Верховної Ради України.
3. www.zakon.nau.ua – Правова система Нормативних актів України (НаУ)
4. www.state.gov.ua – Кабінет Міністрів України
5. www.kmu.gov.ua – урядовий портал Кабінету Міністрів України.
6. www.minjust.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства юстиції України
7. www.bank.gov.ua – Національний банк України
8. www.ukrstat.ua – Державний комітет статистики України.
9. www.reyestr.court.gov.ua – Єдиний державний реєстр судових рішень.
10. www.ukurier.gov.ua – Газета «Урядовій кур'єр».
11. www.scourt.gov.ua – Верховний Суд України.

Наукові та електронні бібліотеки в Україні:

1. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
2. www.lib.academv.sumy.ua – Бібліотека банківської справи.
3. www.nplu.kiev.ua – Національна парламентська бібліотека України
4. www.lsl.lviv.ua – Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника
5. www.ognb.odessa.ua – Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького.
6. www.korolenko.kharkov.com – Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка

Міжнародні суди:

1. www.icj-cij.org – Міжнародний суд правосуддя (International Court of Justice)
2. www.curia.eu.int – Суд правосуддя Європейських Співтовариств (Court of Justice of the European Communities)
3. www.echr.coe.int – Європейський Суд з прав людини (European Court of Human Rights)
4. www.worldcourts.com – Інформація про міжнародні суди